

188984

EGY
MAGYAR AMAZON.

REGÉNYES ÉLETRAJZ.

IRTA ÉS KIADJA

KOVÁCS JÓZSEF.

ARADON,
RÉTHY LIPÓT NYOMDÁJÁBAN
1869.

EGY

MAGYAR AMAZON.

REGÉNYES ÉLETRAJZ.

IRTA ÉS KIADJA

KOVÁCS JÓZSEF.

ARADON,

RÉTHY LIPÓT NYOMDÁJÁBAN

1869.

188.984

ELŐSZÓ.

Megtörtént eseményeket adok e könyvecskében elő; melynek nagy része előttem, tudtommal folyt le.

Avatott tolnak, alkalmas leendett, regényül dolgozni fel; de akkor bebo-nyolítottván maga a valóság a regény tömkelegébe, sokat vesztett volna eredetiségéből.

Azért magam irtam le a mint tudtam; egyszerüen, mesterkéletlenül.

Egy erős nő-jellemet lát itt az olvasó maga előtt; a ki magához mind végig következetes maradt.

Azon önkénytes beismerés, hogy bár mint óhajtanám is, nem birom az írói nyelvet, s e tekintetben a mű ellen sok kifogás lehet; reménylem felment a szigorubb bírálathoz.

Nekem pedig megnyugtatóul szolgál, hogy ez irodalmi kísérlet által, egy hivatásától eltért, de sok tekintetben kitünő nőtiszteltetének; önfeláldozó hazaszeretete, és sok szenvedése miatt némi elégtételt adtam.

A mely elégtétel becsét nevelni vélem az által, hogy a könyv egész jövedelmét, négy egyenlő részben:

1. Inséggel küzdő honvédtársaim segélyezésére,

2. a Pesten felállítandó „honvéde-
emlék“-re,

3. a „honvéd“ katonai lap, — és
4. „tishti iskola“ költségei fedezésére fordítom.

Irtam, a kunágotai pusztán, 1868.
évi, ápril hóban.

Kovács József.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I.

A haldokló anya.

1835-ik évi September hó 20-dikán, a lemenő nap négy bánatdült arcra veté végsugárait, Viletti Felix m . . . i ménésintézeti tiszt lakában.

A férfi korban lévő, különben szigorú tekintetű családapa, ellágyúlva, — három gyermekleány, kik közül az idősebb alig volt 12 éves, kétségbeesve tekintének egy ágyra; melyben a hű nő, s gyengéden szerető anya vívta utolsó halálharcát.

A hosszas szenvedés alatt kiaszott beteg lassan megmozdult, s magához intvén családját, gyenge, alig hallható hangon szólt: „Érzem

hogy a halál órája közelg, talán utolszor szölk hozzátok, hallgassátok, s ne feledjétek el soha. Téged szeretett férjem mindenek felett gyermekeink gondos és lelkiismeretes nevelésére kérlek és intelek. Tudom hogy nehéz feladat vár reád: folytatni és bevégezni, mit én megkezdttem, és a mire oly kiváló gondot fordítottam, de bizzál Istenben, ő megsegítend, és én imádkozni fogok azért oda fent. Legtöbb bajod lesz Camillával. Ő nyolc éve dacára már most is önfejü, s gyakran engedetlen, a női foglalkozásról tudni sem akar, egész nap kardot, puskát farag, ha nem vagy honn, leveszi vadászfegyveredet, s kimegy a kertbe madarakra lödözni. Igyekezz e szerencsétlen hajlamot kiirtani belöle, mely miatt csak guny tárgy, s előbb utóbb szerencsétlen lesz. Tapasztaltam, hogy a gyengéd intés keveset használ, — ha szükségesnek találod, alkalmazd az apai tekintélyt és szigort is. Ti pedig jó nővérei Teréz és Adél, tartsátok lekötve a feláldozó testvéri szeretet által, hogy jól talál-

ván magát köztetek; ne jusson eszébe, neméhez és korához nem illő szórakozást, időtöltést keresni. Legyetek mindnyájan, engedelmes, atyákat tisztelő gyermekek; — szeressétek egymást hiven és igazán, — — az — ég — ál- dá- sa — le- gyen — raj- ta-tok.“

Következő éjen kiszenvedett a beteg, s harmad napon kivitték oda, hol minden gond, fájdalom megszűnik, hol anyyi, ez élet szenvedéseit megédesítő viszony és kötelék örökre szétbomlik, — s hova mégis sokan annyira sietnek, hogy erőszakkal is felnyitják annak kapuját.

Mintha bizony! nem elég idő volna élvezni azt az annyira magasztalt siron túli negatív boldogságot, melyre azok vágnak legkevésbé, kik leginkább kínálgatják másoknak; midőn az a természet rendje szerint elkövetkezik.

Gyászt öltött a Viletti család.

Az apa elhunyt neje végakaratahoz hiven, megkezdte nehéz feladatát, oktatni, nevelni az árván maradt gyermekeket.

Elképzelhetjük, mily óriási munka volt ez, az absolut szellemü katonaiskolából kikerült Vilettinek, hol szárnyát szegve a szív és lélek nemesebb röptének, kioltva a haza és család iránti gyengéd érzelmeket; a növénydéből érzéketlen gépet faragtak, melynek feladata volt: feltétlen hódolni a feljebbvalók parancsának, vezényszavak után, üteny szerint mozogni, lenézni mindenkit a ki nem katona, — s végre, Istent imádni . . parádéból.

Hogy ez abban az időben, az absolutismus uralma alatt így volt, hogy a katona államot képezett az államban, s kívül állott hazája törvényein; épen nem csodálhatjuk. —

Hiszen nem régiben történt, hogy Magyarország felelős miniszterelnöke szükségtelennek találta a katonát az alkotmányra megesketni; mert ő szerinte csak annak kell arra esküdni, a ki parancsol.

Nem akarok politizálni, s talán nem is illik ez életrajz keretébe; mind az által en-

gedje meg az olvasó, hogy e tárgyra néhány szóval észrevételt tegyek.

Az én pusztai felfogásom szerint — mely épen azért nem arrogálja magának a csalhatlanságot, s az állambölcseiség azon magas színvonalát, melyre sokan oly erőlködve kapaszkodnak felfelé — ő excellentiája nézete aligha nem téves.

Ha a katona kívül helyheztetik a törvényen — — ha nem kell megesküdnie hazája alkotmányára, melyet épen ugy köteles védeni mint a fejedelmet, hol van akkor a garantia, a biztosíték az alkotmányszegés ellen? Igaz, hogy a fejedelem személye sérthetetlen; de ebből nem következik az, hogy ha egy fejedelemnek tetszik — általánosságban beszéllek, s nem kívánom nézetemet személyekre alkalmazni, — az alkotmány ellen cselekedni, -- mert csakis ez esetben jöhet azzal ellenkezésbe — a katona az ő védelmére, hazája ellen keljen fel, — honfiait, testvéreit gyilkolja le.

Alkotmányos fogalom szerint: Nem a népek és országok vannak az uralkodókért, hanem megfordítva, és így: Az országé, népeié lévén a fejedelem; az országé, hazájáé a katonája is.

Nagy könnyebbségére volt Vilettinek terhes feladatában idősb leánya, a 12 éves Teréz.

A mivelte lelkü, női hivatását kellően értett édes anyja által, mind erkölcsi, mind tudományos — értem a női tantárgyakat — tekintetben ki lévén képezve; kisebb testvérei mellett igen hasznos szolgálatot tett.

Camilla, kinek szive lelke helyén volt, a ki minden különösége mellett is mélyen tudott érezni; az édes anyja halála általi fájdalomtól lesújtva, egy ideig szeliden viselte magát. — Nem csak atyja, hanem idősb nővére oktatásait is figyelemmel hallgatta. A tanításra kijelölt órákat megtartotta rendesen; pajkosságot, annyival inkább kihágást nem követett el. Ez azonban csak a mélyen fájlalt anyja iránti

kegyelet adója volt, s csak addig tartott, míg a fájdalom és keserü emlék lassankint enyhülvén; természete s előbbi hajlamai jogukat vissza követelték.

A visszaesés eleinte csak kisebbszerü csinekben nyilvánult, később a tanórák elhanyagolása, nyílt ellenszegülés Teréz akaratának, fiuknak való játékok és idötöltések sat. nyíltan igazolták: hogy a javulás csak pillanatnyi önmegtágadás volt, . . . s minden a régi kerékvágásba tért vissza.

Ha Teréz belefáradva a nővéréveli sikertelen küzdelembe, atyjának panaszkodott, a dorgálás nem maradt ugyan el, — azonban Camilla, oly szép színben tudta csinjeit s a nem hozzá illő idötöltést festeni atya előtt; hogy az végre is kiengesztelődött, sőt később némely tetteiben, mint: ügyes célbalövés, kocsizás, lovaglás, a szép férfias irás tökéletes elsajátítása . . . kedve is telt, s nem egyszer mondta: de kár hogy nem fiu ez az én Camillám; mily derék férfi válnék belőle.

Atyja engedékenysége által felbátoritva; idősb nővére fensőbbsege alól egészen emancipálta magát. Midőn atyja, napi jelentéseit megtenni hazulról távozott; Camilla kiment a legközelebbi méneshez, s felülvén a még hátán senkit nem hordott szilaj csikóra, addig nyargalt a pusztán; míg lovas és ló egyaránt ki nem fáradt.

A lövésben annyira gyakorolta magát; hogy tíz éves korában a fecskét röptében lelőtte

Férfias tulajdonai, különösen lövésbeni ügyessége által, az egész környéken híressé vált, s midőn már felserdült leány lett; vadászat nem igen esett meg nélküle.

Szép és meglepő volt a sugár karcsu, széles, erős mellü amazon, midőn vadászöltönyben, lengő tollas zöld kalappal fején vadásztársai közt megjelent; s ha hozzá vesszük, mily komolyan, s ha kellett büszkén utasította vissza, a reá irányzott pikáns mosolyt, el kellett ismerni: hogy ő bár a természet téves

kinövése, mind a mellett kedves és géző tünemény volt.

Különösen kitüntette gr. Hardeck, az akkori ménesintézeti főparancsnok, a ki évenkiint meglátogatván M . . . t; nagyszerű vadászatokat rendezett. Ezen vadászatokról ha csak beteg nem volt; Camillának nem lehetett elmaradni.

Mennyire hizelgett ez a magas kegyült vett nagyuri szeszély a következményeket ki nem számító subordinált apának; csak az képzelheti, a kinek fogalma van: egy tábornok s a mellett gróf, és egy szegény igénytelen főhadnagy közti megmérhetlen távolságról.

Ezen ferde kinövések és túlkapások mellett azonban volt Camillában egy a többit felülmúlt nemes érzés: Hazájának határtalan szeretete.

Németül csak szükségből beszélt, Magyarhon történetét a leghitelesebb írótól megszerezte, és szorgalmasan tanulmányozta, —

a haza ujjaszületésére nagy befolyással volt „Pesti hirlap”-ot Kossuthtól, s a nemesebb irányu divatlapokat megrendelte s kedvvel olvasta, szóval: igyekezett egészben magyar nővé alakítani s képezni magát.

Első tekintetre talányszerűnek látszik: miként lelkesülhetett egy idegen császári tiszt leánya, e saját fiai által sokszor elárult s megvetett magyar hazáért? — — de ha tudjuk, hogy atyja olasz, anyja lengyel, és így mindkettő szabadságért lelkesülő nemzet gyermeke volt; a talány némileg fejtve lesz.

Hogy a később rajongásig vitt hazaszeretet mennyire dagasztá keblét; erre vonatkozólag nem lesz érdektelen egy pár adatot feljegyezni.

1845. évben egy védegyeleti bál alkalmával, a rendező igen nyájasan, de azon gunyoros megjegyzéssel fogadván: „kár, hogy a magyar öltöny, egyszersmind nem honi kelme is,” — Camilla egy divatlap közelebbi számába körül-

belől következő cikket küldött be: „A napokban Y. városban védegyeleti bál tartatván, én is, mint a ki hazám ügyét mindenkor és mindenben szivemen hordom, megjelentem, nem fájlalhatván eléggé, hogy nemzeti öltönyöm nem lehetett egyszersmind honi kelme is. Megjelenésemkor nagyon meglepett a bálrendező következő nyilatkozata: nagyon szép hogy magyar szabásu öltönyben jelent meg a kisaszszony; kár hogy nem egyszersmind honi kelme is, — és e nyilatkozat annál illetéktelenebb volt, minthogy a nevezett ur, elkezdve a brünni posztóból készült fecskéfark gallérától le a fénymázos cipőig; egy külföldi majmot mutatott.“

A negyvenes években, midőn a „divide et impera“ elvet a tudós Bach doctor az osztrák kormányzatba még nem hozta be, — midőn azon üdvös tan: nemzetet nemzet ellen lázítani, embert embertársa által ellenőrezni és schachban tartani — még nem alkalmaztattott; — barátságos s némi patriarchalis vi-

szony létezett a katonák közt is. Fentartották ezt különösen a ménesintézeteknél volt többnyire családos, egy helyben hosszasab ideig tartózkodó tisztek.

A barátságos, tisztársai iránt önzetlen jó indulattal viseltetett Vilettinél gyakran jött össze jó kedvű társaság.

A leányok szobája közvetlen az ebédlő mellett lévén; pajzán vagy épen erkölcstelen beszéd soha nem jött elő. De annyival gyakrabban beszéltek politikáról, — már tudni illik a mennyire — kivált még azon időben — katona a politikához érthetett. Nem is igen állott ezen politizálás egyébből, minthogy: kedvük szerint megszólták és rágalmazták a szegény magyart, a kinek kenyerét ették; lévén többnyire német és cseh atyafiak, vagy a mi még rosszabb: renegat magyarok. A magyar nemzettel rokonszenvező olasz házigazda igyekezett ugyan az alaptalan s csakis tudatlanságból eredhetett megrovásokat, és rágalmat ellensúlyozni, — de a különben is bortól he-

vült cimborákkal — ne hogy maga viselete loyaltásának hátrányul rovassék fel — össze nem tüzhetett; — mig nem aztán egy véletlen ezen vitáknak egyszer mindenkorra végét szakította.

A társaságnak rendes tagja volt egy Janspauer nevü orvos, valami bécsi spizburger fia, — a ki részint irigységből az akkori egyoldalú alkotmány miatt, részint mivel hazánkat s a magyar nemzetet az augsburgi nénikétől tanulta ismerni, minden iránt a mi magyar volt, engesztelhetlen gyűlöléssel viseltetett, s egy alkalommal kifakadásában annyira ment, hogy kikelve különben is eléggé rút képéből, kijelentette: hogy meghalni sem akarna ez országban, de ha mégis e nem várt csapás bekövetkeznék, holt testét vigyék ki innen.

Alig végzé durva kifakadását, midön a mellékszoba ajtója sebesen fölnyilván; Camilla kipirult arccal, reszketve a haragtól, mint boszuló angyal előtte megjelent.

A zajt, mintha villám csapott volna le; mély siri csend váltotta fel.

„Uraim! szolt Camilla, én tisztelem a vendégjogot, s ugy hiszem ezt kétségbe vonni eddig senkinek sem volt oka; de mint mindennek, a vendégjognak is meg van a maga határa, melyen túl vinni, kiméletlenség, hálátlanság.

És valjon lehet-e nagyobb visszaélés e joggal; — mintha a vendég a háziak sziv és kebel érzelmeit támadja meg? —

Tudva van önök előtt, nem csináltam belőle titkot soha, hogy e hazát, Magyarországot, melyben születtem, a népet, mely közt felnevelkedtem, szeretem az imáadásig, hogy ha férfi volnék, legfőbb ohajtásom lenne szabadságáért, melyre anyyira érdemes, küzdeni, s ha kell az igaz hazafiak dicső halálával halni meg.

És mégis önök a nélkül, hogy multját ismernék, hogy jogairól csak fogalmuk is volna;

férfihoz nem illő mondák és aljas rágalmak után, nem átallanak minden összejövetel alkalmával sértőleg, gunyosan nyilatkozni felőle.

Azt hittem e gyengeségük — vagy mi- nek nevezzem — egyszer majd csak ki lesz elégítve; találni fognak nemesebb időtöltést is a rágalmazásnál, csalatkoztam Ez az orvos ur, kit ostoba tolakodásai, s éretlen érzélgése mellett eddig is csak azért türtünk körünkben, mert házi orvosunk volt; mostani nyilatkozatával feltette a koronát eddigi rágalmaikra; s meggyőzött a felől, hogy önökkel egy fedél alatt, én legalább nem lehetek. Kijelentem azért határozottan: hogy fel fognak hagyni jövőre minden, hazám és a magyar nemzet elleni oktalan kifakadásaikkal; vagy a mikor csak itt megjelennek, én hazulról azonnal távozni fogok. Önt pedig orvos! a ki mindnyája közt legdühösebb magyarfaló, különösen is figyelmeztetem, hogy ez aljas szenvedélyét jövőre mérsékelje; különben első alkalommal kesztyűt dobok ön elé, s meg va-

gyok győződve, hogy ha a fecskét röptében le tudom löni, golyóm önt sem tévesztendi el.“

Ámbár e beszéd a társaság nagy részének nem volt inyére, s egy némelyik, a ki leginkább találva érezte magát, kitörését alig bírta fékezni; — mégis a beszéd vége, a leforrázott orvoson kívül mindenkit jó hangulatba hozott, mely végre hangos nevetésben nyilvánult. A minek orvosunk szánalomra méltó desperatus képe, és azon mindnyájuk előtt ismeres körülmény volt oka: hogy az érvágónál egyéb fegyvert kezébe soha nem fogott.

A kötelességszerű lovagiasság, és mivel nem örömet nélkülözték volna a jó borral fűszerezett vendégszeretetet, feledték a tisztekekkel Camilla erősebb kifejezéseit; s megígérték, hogy jövőre ovakodni fognak minden a háziaknak nem tetsző nyilatkozattól. Sőt hogy a béke teljes legyen; Magyarország jólétéért poharat emeltek, a mire aztán Camilla is kocintott velük.

II.

Házasság két nő között.

A leirt jelenet után három hóval, Viletti, Olhowcze, osztrák - lengyelországi állomásra tétetett át.

Adél már akkor férjnél volt; Teréz atyjával ment az új állomásra; Camillát sehogy sem lehetett rávenni, hogy velük menjen. — „Nincs az az eset, mondá, mely arra kényszerithetné, hogy Magyarországot elhagyja; nincs az a jóllét, boldogság a föld bármely részén, melylyel hazáját felcserélje. — Kész minden kiszámított cél nélkül menni a bizonytalan jövőnek; de ez országtól meg nem válik soha.“ Hasztalan volt minden kérés, dorgálás, az apa szigorú fellépése; rendithetlenül maradt határozatánál.

Rajongása s önfejűsége annyira ment már akkor, hogy ellene kényszert használni, bekö-

vetkezhető botránytóli félelem nélkül nem lehetett. Nem maradt tehát egyéb hátra; mint magára hagyni.

Atyja elmenetele után pár hétig Adélnál tartózkodott, azután felment Pestre a nemzeti színházhoz; a hol megismerkedett a már akkor is kedvelt művésznő K . . . y Idával, s ez által több előkelő tagjaival az intézetnek. Néhány hónapi tanulás után, — mely idő alatt atyja pénzküldeményéből tartotta fen magát, — fellépett, de siker nélkül; a min nem csodálkozhatunk, ha tekintetbe vesszük a nemzeti színháznál uralkodott intriguákat, s azon körülményt, hogy ő színészi tanulmányait nem elég korán kezdte.

Ez időtájt állított össze egyik jelesebb színésziünk, vidéki társulatot; azzal Erdélybe menendő. Ezen társasághoz csatlakozott Camilla is, s női ruháját már Pesten eldobván; nevét Bélára változtatta.

Ezutáni élete folytonos kalandokból állott. — Ismerve a nők gyöngé oldalát, külö-

nös kedvet talált azok elámitásában. — Csinos külseje, szép termete s ügyes társalgása — nem egy diadalt biztosítottak számára.

Szeretett különösen kacér, hiú vén leányok körül pajzánkodni,*) a kikkel aztán kedve szerint elbánt, s midőn azt hitték, hogy már lépen van, szépen kisiklott körmeik közül.

Némelyek kárhoztatták, hogy ezen játékot az önzésig vitte; felhasználván azt némelykor, anyagi helyzete pillanatnyi javítására. Én azonban azt hiszem, hogy az ilyen csín, a mely a másik felet minden komolyabb következés nélkül kiábrándította, — kevésbé méltó a kárhoztatásra; mintha más, tilosabb úton segített volna pénz zavarán.

Hányszor látjuk az életben, felemelt fővel járni az emberek közt azon férfit, ki a hiszékeny leányt becsületéről fosztotta meg; miért törnénk hát pálcát a nő felett, a ki nő-társát egy ügyes fogással, néhány forintig rászedte?

*) Bocssásson meg a szép nem, vannak ilyenek is. K. —

Aztán egy divatból kiment leány különben is tudhatja, hogy pénzének kellemes csengése, nem pedig hervadt bájai vonják rideg körébe az ifju férfit, s köszönje meg, ha a csalódás csak pénzébe kerül.

Egy ily kalandját beszélte el nekem Camilla a többi közt; a mely vele E . . n történt.

A társaságnáli osztaléka nem volt elegendő költségei fedezésére : atyja segítette ki időközönkinti küldeményével.

Egy alkalommal hosszabb ideig elmaradt a segély, s pénzzavarban volt. Szorult helyzetét egyik pályatársának panaszolván; az a következő tanácsot adta neki: „te ügyes széptevő vagy, több sikerült kalandjaidról hallottam beszélni; ismerek itt egy gazdag, önálló agg leányt, D . . . Agathát, — ah! de épen amott megy az utcán, mintha a véletlen is kezdedre játszanék, — ez a nő felette hiú és nagyon gazdag, — tőkepénzén kívül, melynek kamatjából bőségben él, van egy emeletes háza, melynek felső részében maga lakik cselédjeivel.

Az igaz, hogy rút mint a zivatar, — korára nézve 50 és 100 közt van; hanem az nem tesz semmit, annál biztosabb a siker.“

Alig várta Béla, hogy a rövid beszédnek vége legyen; rohant a mutatott nő után, a ki egy boltba tért be, hova ő is utána ment.

A kereskedő-segédek ismerték, többször vásárolt náluk, s minthogy nem szokott sokat alkudni, ha pénze volt, nagyon megkülönböztették.

Most is a mint belépett, azonnal körülfogták, valami jó geschäftet reményelvén vele csinálhatni; de ezúttal a vásárlás csak egy kisebbszerű nyakkendőig terjedt.

Szeles beállítása s a segédek általi megkülönböztetés, figyelmessé tették Agathát; rátekintett, s érdekelten nézett végig rajta.

E tekintetre végigfutott Béla hátán a hideg; s kevésben múlt, hogy észrevehetőleg össze nem rázkódott.

Valami Konyecz nevű fináncról olvastam a „szerelem bolondjai“ban, hogy mindkét sze-

mével kifelé kancsalított, s egyszerre két tárgyat tudott szemmel tartani; oh! ez még bájosló lehetett Agatha tekintetéhez képest. Bal szemén vastag fejr hajog volt, villogó zöld jobb szeme sem jobbra, sem balra nem nézett, hanem mint az Unikornio szarva maga elé egy pontra volt irányozva szüntelen, s csak akkor látta meg az embert, ha vele szemben állt. —

Béla egyedül színészi tehetségének köszönhette, hogy ki nem szaladt a boltból, hanem hamarjában összeszedvén magát, a nő felé közeledett s nyájasan üdvözölte azt.

Agatha, tőle várhatott kecsesel viszonzta a köszöntést; a mire aztán megkezdték a tárgyalást.

Lovagunk magasztalta a kiválasztott kelméket, dicsérte „Szép Helénája“ izlését; a mi annak oly észrevehetőleg jól esett. Beszéltek a napi eseményekről, az e . . . i közönség egyes kitünőbbjeiről; s mikor a vásárlást elvégezte, kész ismerősök voltak.

Béla nem engedte, hogy a csomagot valamelyik segéd vigye haza, kezébe vette; s megindultak együtt Agatha lakása felé.

Ez mintegy negyed órányira volt, elég idő arra, hogy mindazon phrasisok lemorzsol-tassanak, melyeket hasonló hadjáratnál használni szokás.

Hogy a mint meglátta, mily különös, eddig soha nem tapasztalt érzés lepte meg — és ebben igaza volt szegény fiúnak, soha nőtől úgy meg nem borzadt, mint Agathától, — hogy az bizonyosan olyas valami lesz, mit az irók a szerelem első fellobbanásának neveznek, mit ő még eddig nem ismert, — meglehet, ebben is igaza volt, — hogy mily édesen fájó érzés az, most már fel tudja fogni, miért tudnak anynyit írni a szerelem boldogságáról, — de mily elviselhetlen kin is lehet aztán, ha az ilyen forró szerelem nem viszonztatik, — ő maga részéről nem tudná azt túl élni; és minden egyes mondatot egy pár ah! és obligát hangos sohajjal kísért.

Agatha sokat ígérő mosolylyal tekintett rá, biztatta, hogy ne essék kétségbe. Már is kedvező benyomást tett rá, társalgásával meg van elégedve, — kedves feladata leendő figyelemmel lenni iránta, — s mindezt a legcorrec-
tebb szenvelgéssel; s midőn elváltak a kapu-
nál, megengedte, hogy másnap meglátogat-
hassa.

Csak mikor lakására ért Béla, s kezdett a történetek felett elmélkedni, győződött meg, mily irtózatoss szerepet kell lejátszania.

Visszaléphetett volna ugyan, de egyrésztől pénz-zavara, melyen segíteni csak ez az egy mód kínálkozott, — másrésztől azon, természetével összeegyeztethető nézet, hogy az egyszer megkezdett dolgot csak azért, mivel kivitele nehézséggel jár, félbenhagyni gyáva-
ság volna; végre is eloszlattak minden aggályt s elhatározta, hogy folytatni fogja az ismeret-
séget.

Ha végre lehetett volna hajtani azonnal, nem leendő nehézség, hiszen benne volt már,

legyőzte az első meglepetés borzadályát; úgy, de még egy egész éj volt közben, azalatt sok minden történhet.

Egyszerü vacsorája után lefeküdvén; minden erőlködése mellett sem tudott elaludni. A setétben valahányszor szemét felnyitotta, egy reámeresztett villogó zöld szemet vélt látni; a mely bár merre fordult, szüntelen coquettirozott vele.

Gyertyát akart gyujtani; s ébren, olvasással tölteni az éjet. De itt meg az jutott eszébe, hogy ha másnap sápadtan, álomtól kimerülve jelenik meg, rossz véleményt ébreszt maga iránt, lumpnak, korhelynek fogják tartani, pedig az agg szüzek, az otthon ülő, solid fiatal embereket szeretik.

Végre is egy véletlen ötlet segítette ki.

Az oroszlán-vadászokról olvasta, mily rettegést és iszonyt állanak ki, midőn először néznek az állat-király szemébe; hanem lassan megszokják, sőt később némi delejes igézetet éreznek közelében. Miért ne lehetne hasonló

hatása Agatha szemének is? ezzel a gondolat-
tal aztán el is aludt.

Az ember többnyire arról álmodik, a mi-
vel nappal tetteleg vagy gondolatban foglalko-
zott. No! erről Béla is kiadhatta volna a hi-
teles bizonyítványt; akár esküvel is megerősítve.

Egész éjen át oroszlánokkal, tigrisekkel
és más villogó szemű vérszopó állatokkal küz-
dött; s mikor reggel fölébredt, mintha gőzfür-
dőből jött volna ki, csupa víz volt.

Szeretett aludni, — tiz óra előtt nem igen
hagyta el ágyát, — de már ekkor csakugyan
örült, hogy nem nyult hosszabbra az éjszaka;
a mint fölébredt, azonnal kiugrott ágyából,
nehogy ismét elaludván; még egyszer meg-
kelljen küzdeni az éji rémekkel.

Tizenegy óráig elkészítette a tervet,
melylyel terhes feladatát fogja megoldani; s
fél-tizenkettőre elindult Agatha látogatására.

A mint az emeleti folyosóra ért, egy ko-
morna vagy szobaleány-féle, — ez utóbbi

szolgálatra kevésbé korosnak látszott, — be sem várva köszönését, nevét kérdezte s a nélkül, hogy bejelentette volna, egyenesen urnője előszobájába vezette; s rámutatván az elfogadó terem ajtajára, sebesen eltűnt.

Még egyszer végigfutván Béla a kész ostrom-tervet, mint tanuló szigorlat előtt lelkéjét; halk kopogtatás után benyitott.

Majd elszédült az erős pézsmá-illattól, mely a szobában elterjedt.

Én nem tudom, hogy lehet ezt a halál-idéző szert ruhákon, s szobában megtűrni? miért ragaszkodnak hozzá különösen az élet delén túl lévő koros hölgyek, kikről általánosan tudva van: hogy divatból a nélkül is idegesek, és többnyire migrainben szenvednek?

Ha egy ifjú nő használ pézsmát, azt véli az ember, hogy talán emlékeztető jel akar az lenni élvei közben, az élet mulandóságára? — de egy agg nőnél, a kinek hervadt arcára van írva a „memento mori“ egészen felesleges az.

A szoba butorzatát nem írom le, ez nagyon unalmas az olvasóra nézve, — én legalább, ha regényben ilyen leírás jön elő, rendszeren tovább fordítok, — s csak annyit jegyzek meg röviden, hogy az izlésre s gazdagságra mutatott.

Agatha egy égszín bársony kereveten ült, mely nehéz arany-rojttal gazdagon volt szegélyezve. Pompás reggeli öltöny volt rajta; de fejről hiányzott a kis csipke-főkötő. A helyett gazdag barna — természetesen ál — fürtök lógtak csigákban alá; összefoglalva felül, egy pár értékes gyémánttól ragyogó koszorú-forma fejdisszel.

Arca halvány-piros volt, és az első találkozásakor felfedezett fekete himlő-helyek szépen el voltak simítva, jeléül, hogy a hirlapi hirdetéseket figyelemmel olvassa, s a természet mostohaságát enyhítő szereket drágán is megfizeti.

A mint Béla felé közeledett, elhagyta ülését, s kezét nyujtván az érkező elé, — mit

az nem a legnagyobb élv. vágygyal emelt ajkához, — egy vele átellenes támlás-székkal kínálta meg.

Néhány percnyi halgatás után, — mely alatt egy párszor mindketten sohajtottak, — Agatha kezdte meg a társalgást.

Elmondta: mily édes álmai voltak, hogy egész éjen át a tegnapi kellemes meglepetéssel foglalkozott; s mily boldognak érezte magát Béla körében.

Hogy hősünk sem az oroszlanok és tigri-sekkeli küzdelméről beszélt, — hogy imárottja!! tromfját még erősebb á touttal igyekezett elütni; talán felesleges is állitanom, miután ez szerepéhez tartozott.

Egy órai érzelgés után, mely egészen kifárasztotta, távozni akart; de Agatha nem bocsátotta el, kérvén, hogy ossza meg vele egyszerű! ebédjét.

Ha tudta volna, hogy Béla ebédje néhány nap óta keménymagos leves s vacsorája krumpli hajában volt, az egyszerű epithetont tán el

is hagyta volna. A meghívást egy kis szerénykedés után azon kijelentéssel fogadta el, hogy azt egyedül feltétlen hódolata? és tisztelete? jeléül teszi.

Látszott, hogy számítottak rá, mintha maga készítette volna az étlapot; mind a legjobb magyar ételek voltak. Nem is lehetett panasza a szakácsnénak, Béla étvágya, fokozva a gyakori kínálgatás által; meglehetősen pusztitást vitt végbe.

Voltak különféle asztali és csemege borok is. Ezekről eleintén nem akart Béla tudomást venni, de addig biztatta a szivességben kifogyhatatlan nő, hogy ne zsenirozza magát, lăsson hozzá, ő azt megvárja egy férfitól, hogy bort is igyék, lám ő is iszik, tegyen hasonlót, legalább az ő kedvéért; mig aztán a jó ménesiből néhány quaterkát par companie felhajtott.

Agathán nagyon észlelhető volt, hogy Bachussal jó viszonyban van; müértőleg tudta a borok izét, illatát s utóhatását elmondani.

Ettől a bortól elálmosodik az ember, — a másik kedélyét vidítja fel, s minél többet iszik, annál jobb kedvű, — emennek itt az a sajátsága van, hogy bár mennyit iszik az ember belőle, nem vesz észre semmi változást, de ha fél akar állni, szépen hanyat vágja magát, — az ott túlhan felingerli az embert, szeretne megverekedni az egész világgal, de ebből ő nem szokott inni s. a. t.

Addig magyarázgatott, addig töltögetett Bélának és magának is, hogy mire az ebédnek vége lett, gyönyörűen illuminálva voltak mindketten.

Fekete kávé után, — melyből szinte kivette a maga portióját, — felkelvén az asztaltól; a mint Béla meg akarta kezét csókolni, kék szederjes ajkát nyujtotta felé. Nem lehetett retirálni, ő a férfi! csak nem adhat kosarat a nőnek; ha éppen kedve van csókolódnizni.

Nem akarok gyengédtelen lenni Agatha iránt, azért a csók hatásáról nem szólok, s

csak annyit jegyzek meg, hogy azzal az ebéd busásan meg volt fizetve.

No de! a ki a célt el akarja érni, nem szabad visszarettennie az eszközök kellemetlenségétől sem.

Két alternativa állott Béla előtt; vagy kitenni magát továbbra is hitelezői zaklatásainak, s keménymagos levesen és krumplin tengődni, mely esetben szakíthatott volna Agathával; vagy segíteni nagyon is nyakára nőtt pénz-zavarán, s hogy ezt tehesse, dupla lépésben sietni kitüzött célja felé, — — ő ez utóbbit választotta.

Ideje nagyobb részét tehát, — így kívánván ezt a nő is, — Agathánál töltötte. Elbeszélte, hogy a színészethez nem nagy kedve van, csak egy ártatlan diák-csin, — melyért atyja megharagudott, s megvonta a tandíjt és ellátási költséget, — kényszerítette arra; de felhagy vele, mihelyest atyját kibékítheti, a mit előnyös nősülés által leginkább vél elérhetőnek. Hogy azután haza megy, átveszi a gazda-

ságot; mibe az agg apa örömet fog belegeyezni.

Mindezt élénk figyelemmel hallgatta Agatha, de azon szándékot, hogy a színészettel fel akar hagyni, teljességgel nem helyeselte. Magasztalta Béla játékát, kijelentette, hogy ő a színészet és annak apostolai iránt kiváló vonzalmat és tiszteletet érez; s hogy büszke volna egy jeles színész neje lehetni.

Természetes, hogy ezen hizelgő nyilatkozat után más nótát fújt Béla is. Mondta, hogy határozata nem feltétlen, s attól függ, leendő neje e tárgyra nézve minő nézetben fog lenni, a melynek ő a magáét minden esetre alárendeli?

Látta, mily jól esett Agathának e nyilatkozat, kivált mikor még azt is hozzátette, hogy a színészet iránt nyilvánított rokonszenve egészen felvillanyozta, s jövőre ösztönül fog szolgálni, hogy e pályán minél inkább tökéleyesítse magát. Kérte azután, hogy látogatná meg előadásait, a mire készséggel ajánlko-

zott, megemlítvén egyszersmind, hogy mióta a társaság E . . . n van, majd minden előadást megnézett, s hogy annál fogva Bélát régebben ismeri, ohajtotta az alkalmat, hogy vele találkozassék.

Háromnap i látogatás, vagyis inkább együttlét alatt, le volt a szerep játszva egészen; csak az utolsó jelenet, a forma szerinti leánykérés volt hátra.

Sietnie kellett, nemcsak pénztelen állapota miatt, hanem különösen azért, mert megtörténhetett, hogy az ördög elhinti a konkolyt, valamikép tudomására jön Agathának, hogy lovagja nem házasságképes; a szépen kicsinált terv füstbe megy, sőt még ki is nevetik miatta.

Negyedik napon tehát, egy jól betanult dictióban, egybevonva mindazt, mit három nap alatt össze-vissza hazudott, s még egy pár cikornyás phrasissal meg is toldva, kezét megkérte.

A mint beszédét végezve kijelentette, hogy a választól függ boldogsága vagy halála; . . . Agatha elkezdett tántorogni, s egy másodperc alatt Béla karjaiba rogyott.

Ez aztán mindent megmagyarázott; nem kellett világosabb s érthetőbb válasz. Nem is ismételt Béla semmit, hanem a mint magához jött a nő, elkezdtek az összekelés részleteiről értekezni.

Abban állapodtak meg, hogy minden szertartásos előzmény nélkül, egybekelésüket két hét múlva egész csendben, csak a szükséges hivatalos személyzet jelenlétében fogják megtartani, s hogy az ilyenkor el nem maradható magyarázatokat kikerüljék, a hirdetés alóli felmentés megszerzését is csak az utolsó napra halasztják.

Ennyiből állott az eljegyzés, melyet egy jó vacsorával, néhány quaterka kedélyvidító borral s végre egy második ominosus! csókkal ünnepeltek és pecsételtek meg.

Szinte hihetetlennek látszik a mai nyálánk világban, hogy ámbár az ostromot egész erélylyel folytatta Béla, és sietett a döntő ütközettel; mégis az eljegyzéskor a második csókot váltották.

E tekintetben nagyon ovatos volt, ő nem kínálta soha, s Agathában volt annyi szerénység, hogy ha csak a bortól exaltálva nem volt, nem kísértette vele.

Ezért nagy köszönettel is tartozott neki Béla, mert csak így lehetett képes végigjátszani szerepét; különben okvetlen belesült volna.

A fő dolgot, melyért eddig comédiázott, hogy a gazdag leány duzzadt erszényét néhány forinttal könnyítvén, pénz-zavarán segítsen; másnapra halasztotta.

Ebéd közben elmondta, hogy egybekeelésükhöz múlhatlanul szükséges, s a gazdag menyasszony fényes állása is megkívánja, egy

öltözet új ruhát csináltatni, melyhez legalább 80 forint kivántatik.

A színházi osztalék alig fedezi napi kiadásait, atyjának azért nem ír, mert házasságával, a mely bizonyosan kibékíti, csak utólagosan akarja meglepni, de megtörténhetne az is, hogy nem adna hitelt szavainak, s így, mivel Miskolczra hol atyja lakik, levelet küldeni s rá választ kapni, legalább tíz nap kell, idejük nagy részét hasztalan fecsérelnék el; hogy annál fogva ily helyzetben nincs más mód, mint kölcsönözni. E kisegítő eszközön gondolkozott is már; de kevés ismerői közt egy sincs a ki azon összeget kölcsönözni képes volna.

Agatha megfeddette bizalmatlanságáért, tudtára adván, hogy a szükséges összeget, vagy ha kell többet is, szívesen fogja kölcsönözni.

Szinte zavarba jött Béla a rögtöni ajánlatra. Mennyire félt e jelenettől, mily nehéznek, sőt csaknem kivihetlennek látszott a terv

ezen csattanó része; s ime! még megszidják a bizalmatlanságáért. Majd olyanforma helyzetbe jutott, mint a tolvaj, a kit rajtakapnak a lopáson, s megfeddik, miért nem szólt; hiszen szivesen adtak volna többet is.

No de meg is köszönte aztán szépen az ajánlatot, biztosította jogyesét! hogy nem bizalmatlanság, hanem szerénység és büszkeségből nem folyamodott hozzá, hogy mily végtelenül jól esik e megelőző nagylelkűség, melyet megérdemelni lesz egyedüli törekvése.

Midőn ebéd után búcsut vett mátkájától? ez a 80 frtot leolvasta elébe, s meghitta egyszersemind vacsorára is.

Szeretett volna ugyan Béla nem találkozni vele többé, hiszen célját elérte; ötnapi bohóskodása 80 frttal bőven honoráltatott. Azonban a vacsorát nem mulaszthatta el feltűnés nélkül. Hátha Agatha gyanakodni találna, s cselédjeit tudakozódní szétküldi a városban; a cselét felfedezik, s ki tudja? nem fogják-e még le is tartóztatni?

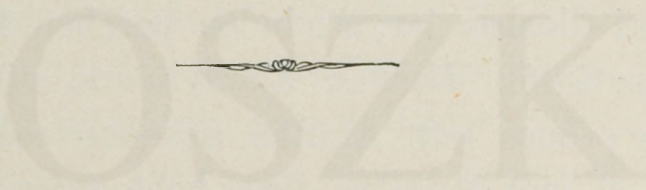
Kifizetvén tehát adósságait, s a társaság igazgatóját megkérvén, hogy a K . . . ra szerződött tagok részére szállást fogadni őt küldje el; miután minden dolgát elintézte, estve megjelent Agathánál.

A társalgás és vacsora vigan folyt, ámbar a figyelmes vizsgáló könnyen észrevehette volna, hogy Béla olyanformán érzi magát, mint a ki tilosban jár, s minden percben fél a rajtakapástól. Minden ajtónyitásra, zörrenésre figyelmes lett. Agatha azonban sokkal inkább el volt foglalva jövő boldogságával; hogysen azt észrevette volna.

Ugy el telt az idő a sok tervezgetéssel, hogy csak éjfélkor váltak el egymástól. Hiszen ezt az áldozatot utoljára csak meghozhatta jegyesének és a 80 frtnak!

Már hajnalban kocsin ült Béla s estve későn megérkezett K . . . ra, megköszönvén még a harmadrendű aprószenteknek is, hogy terve ily szerencsés kivitelében segítették.

Nem tudom, a büntető törvénykönyv melyik §-ába ütközik az elkövetett csin, elég az hozzá, hogy mindég egy kis szégyennel gondolt rá Béla; ámbár a szükség vitte rá, és ez némileg enyhítő körülményül számítandó be.

Országos Széchényi Könyvtár

III.

Salto mortale.

Volt Bélának egy másik, sokkal kellemesebb kalandja ennél, de a melyben majd nyakát szegte.

A 60 éves S . . . tanácsos, igen csinos 18 éves leányt vett nőül, s mint ilyen természetellenes házasságnál történni szokott, a nő tisztelte, becsülte férjét, s ha történetesen apjául rendeli a sors, mint ilyet szeretni is tudta volna, de mint férj iránt épen a legszükségesebb érzés, a szerelem hiányzott nála.

Minthogy pedig a költő szerint:

„A virágnak megtiltani nem lehet,
Hogy ne nyiljék, ha jő a szép kikelet“

Julia, a fiatal tanácsosné is, arra ébredt egy reggel fel, hogy szerelmes.

Az előbbi estén színházban volt. V. Béla, a csinos ifju színész Romeót adta, a mely sze-

repben mint tudva van, mindazon nyilatkozatok és szerelmi ömlengések előjönnek, a melyek alkalmasak egy fiatal, gyulékony szivben a szerelmet fölébreszteni.

Julia ismerte a darabot, több ízben látta azt játszani, de Romeo szerepét oly sikerültnek, oly meghatónak mint ma, nem találta még eddig soha sem.

Eleintén nem tudta ezt megmagyarázni magának, minél tovább látcsövezte azonban Bélát, annál inkább meggyőződött, hogy a rendkívüli hatás most sem annyira a szerepben, mint inkább a Romeot személyesítő színészben rejlik.

Nyugtalanul aludt, szakgatott álmában többször megjelent előtte a csinos színész, mint Romeo; s ő annak Juliája volt.

Másnap ismét elment a színházba, Bélának nem volt jelentékeny szerepe, Julia nem is talált valami különös élvezetet az előadásban, a helyett szórakozott volt, s csak akkor vett

tudomást a játékról, ha a szinpadon Béla egy pár percre megjelent.

Ez a többi színészek figyelmét nem kerülte ki. A tanácsosné, már állásánál fogva is, az előkelő körhöz tartozott, kitünő szépsége miatt pedig a férfi világ bálványa volt; a mi elég ok arra, hogy páholya a látesövek és pusztá szemek által ostromoltassék, s a színészek figyelmét is magára vonja. Mit nem adtak volna egy tekinteteért, ha mindjár opernguckeren keresztül is; ő azonban eddig a paradicsom tiltott almája volt.

Annyival feltünőbb volt tehát, a Béla iránt nagyon is kimutatott figyelem, a mit ez a tudva levő természetes ok miatt nem látszott észrevenni és méltányolni.

Pályatársai siettek figyelmeztetni a kitünő szerencsére, s ámbár többen irigyelték azt tőle, miután maguk benne nem részesülhettek, biztatták, hogy ne késsék a jó alkalmat felhasználni, már csak a társaság érdekében is.

Eleintén közömbösen, minden érdekeltség nélkül vette a dolgot, az Agathávali kaland furdalta egy kissé lelkiismeretét; s nem volt kedve hasonlót kezdeni.

De mivel a kihívást feltűnés és találgatásokra iürügy szolgáltatás nélkül visszautasítani nem lehetett, s a szép tanácsosnévali ismeretség, sok élvezetes időtöltéssel kecsegtette, elhatározta, hogy első alkalommal bemutatattja nála magát.

Az alkalom nemsokára elkövetkezett.

Báró R . . . nénél estély volt, melyre az aristocratían kívül, a közép- és iparos-osztály kitünőbbjei, néhány író és színész is meghívatott.

Bár mennyire visszatetszett is ez a kékvérű houte volee egy részének, a kik mest sem tudnak megbarátkozni azon eszmével, hogy egy mazsola vagy szalag-árus, egy scribler vagy comédiás! közjük vegyülni bátorkodják, a K . . . n, sőt egész országban már akkor is köztiszteletben állott, emelkedett lelkü házinő

ellen nyíltan szólni, vagy izlését gáncsolni, senki nem merészelte.

Ez estélyen mutatta be egy főuri ismerőse Bélát Juliának.

A tanácsosné nem titkolhatta el zavarodását, s csak némi kis szünet után volt képes, az ilyenkor szokásos egy pár szót elmondani.

Az estély alatt többször, s hosszasabb ideig társalogtak együtt, s Julia, midőn fogata előállott, egy gyengéd kézszorítás kíséretében felkérte Bélát, hogy látogassa meg.

A tanácsos, délelőtt, házán kívüli hivatalos teendőkkel volt elfoglalva, ez az idő volt tehát legalkalmasabb a találkákra, mit Béla rendszeren meg is tartott.

Neki ugyan más érdek — hiszen tudjuk, hogy a materialismus e korszakában, érdek vezeti a szerelmeseket is! — a kalandból nem volt, mint naponta egy pár órát élvezetes beszélgetéssel tölteni a mivelt ifju nő társaságában.

De nem így állt a dolog Juliára nézve.

Ő naponkint szerelmesebb lett, s mivel vágyai csak bizonyos fokig elégítették ki, visszavonulás vagy önmérséklet helyett, épen az ellenkezőt tette: bájainak s igéző kecaseinek — melytől bármely más férfi elkábult volna — leplezetlen kitérása által igyekezett kedvese egyhanguságát feleleveníteni.

Erre Béla minden nő ismerete mellett sem számított, nem csoda hát, ha kellemetlenül hatott rá a nő ingerkedése.

Feltette magában, hogy a rá nézve kellemetlen fordulatot vett kalandnak mielőbb véget vet.

Ezuttal azonban ugy akarta a sors, hogy a női érzelmekkel könnyelmű játékaért, legalább némileg bünhődjék.

Egy napon jóval előbb tért haza a tanácsos a szokottnál, — lehet, hogy ez csak véletlen történt, de nem valószínű az sem hogy a találgákra figyelmeztetve volt.

Észrevétlenül nem távozhatott Béla, s alig

volt annyi ideje, hogy egy lefüggönyözött fülkében elrejtse magát.

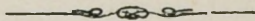
Egész délután hon maradt a tanácsos, sőt szokása ellenére a tarock-partiet is elmulasztotta estve a Casinóban.

Egész idő alatt csak egyszer volt alkalma Juliának elrejtett lovagjával! néhány szót váltani, figyelmeztetvén őt, ha minden más ut el lenne zárva, a kertre nyiló ablakra.

Esteli tíz óráig tartott a bűnbánat ideje, s csak midőn meggyőződött hősünk, hogy minden csendes a háznál, nyitotta ki az egyik kertre nyiló ablakot, kilépett a párkányra s az emeletről, — három ölnyi magasból, — leereszkedett, vagy inkább leugrott.

Nem lett egyéb baja, minthogy jobblába kificamodott, s tovább egy hónapnál csak bot segítségével tudott járni.

Még azután találkozott egy izben Juliával, de a viszonyt, bár mint kérte is az, nem volt kedve megújítani.

IV.

A forradalom.

Fölzugott a vihar, megrázta üstökét a vén Európa; hogy a reá tapadt ezeréves penészt és mohot lehányja magáról. A szuronyok száz-ezreivel támogatott korhadt trónusok, recsegték eresztékeikben. A századok sőt évezredek óta sanyargatott, s az uralkodók önkényének eszközül dobott népek követelték emberi jogaikat elnyomóiktól, s hol ellentállásra találtak; fegyverrel vivták azt ki.

Csaták zaja töltötte be a levegőt, az iskolák kiürültek, az iparos szűk műhelye fegyvergyárrá alakult; értéke lett a lenézett, megvetett embernek, s a vas becsesebb lett az aranynál.

A dolgok új fordulata, Magyarországot sem hagyta érintetlen.

A jószívű fejedelem, nemesebb hajlamát követve, nem késett ugyan a nemzet jogos kívánalmait teljesíteni, de a Camarilla, szövetkezve az előjogaira féltékeny aristocratia és elérus egy részével, — — — — —

— — — — —
no de hagyjuk ezt, hiszen nem azért vetették a haza bölcsei? ama bizonyos fátyolt a multakra, hogy mi profanus kezekkel szellőztessük, — erre csak a másik félnek van szabdalma, a miről a pozsonyi honvédegyületnek, nem régiben volt alkalma meggyőződni, — elég hozzá, hogy itt is fegyver lett bíró a két fél között.

A magyar kormánynak nem volt egy katonája, sem egy árva garasa; de volt a nemzetben lelkesedés és hazaszeretet. Az első teremtetett hadsereget; a másik... szerzett pénzt a mennyi kellett.

Az özvegnő egyetlen gyámolát, felszer-

dült fiát elvitte honvédnek, s letette utolsó fil-
lérét a haza oltárára, s minden tulzás, vagy
elfogultság nélkül elmondhatjuk: hogy nem
volt egy hű fia a hazának, nem volt
egy igaz magyar, a ki az 1848—49.
években, hazájának egy vagy más
uton szolgálatot nem tett volna.

Hogy Béla, a ki gyermekkorától fogva
annyira lelkesült hazájáért, ezen mozgalmat
tétlen nem nézte, hanem a legelső alkalommal
sietett részt venni abban, magától értetik.

Egy tér, egy oly pálya nyílt meg előtte,
melyre ábránd világában már régóta vágyott:
Magyarhon szabadságáért férfiasan! fegy-
verrel kezében küzdeni, s ha kell: meghalni
a csatatéren dicsőséggel.

A mint tehát Petőfi „talpra magyar“ja
elzengett, a szinpadikomédiát, a harc-
tér véres tragédiájával cserélte fel.

Hogy fel ne ismertessék — a mire mul-
hatlan szüksége volt — egészen idegenekből
alakult csapatba kellett állnia, s minthogy a

német nyelvet tökéletesen bírta; legalkalmasabbnak találta a bécsi legiőt.

Megjelenvén a toborzó-bizottmány előtt, mely egy százados, őrmester és polgári biztosból állott, — deli termete, sugár, szabályos növése, mindegyikre jó hatást tett, s azon kérésébe, hogy a vizsgálat, — *visitatio* — alól mentessék fel; szívesen beleegyeztek.

Midőn a biztos a felavatási díjt át akarta neki adni, azon kéréssel utasította vissza, hogy az azon szegényebb sorsu bajtársa családjának adassék, a ki az ő századjában először el fog esni.

Felvételi igazolványával a legio parancsnokához ment, s midőn ott nevét sajátkezüleg bejegyezte, kitünő szép írása annyira megtetszett a parancsnoknak, hogy azonnal az irodába rendelte, mit csak azon nyilvános kikötéssel fogadott Béla, hogy ezen szolgálata miatt, soha egy csatából se vonassék el.

A bécsi legio többnyire Erdélyben Bem parancsnoksága alatt harcolt.

Béla csakhamar nemcsak bajtársai szeretetét nyerte meg kellemes magaviselete, s szives szolgálati készsége által, hanem rettenthetlen, többször a vakmerőségig vitt bátorságával a parancsnok figyelmét is magára vonta, s alig szolgált néhány hétig, tizedes, — ahoz egy hónapra pedig őrmesterré neveztetett ki, — a mi nem csekély kitüntetés volt a többnyire mivelte ifjakkól alakult csapatban.

Egy időre kénytelen volt férevonulni a harctérről, bal lábszárát egy kartács úgy összezúzta, hogy kórházba kellett vinni; honnan csak hat hét múlva mehetett ki, s foglalhatta el állomását.

A zuzás következtében önkivüli állapotba esvén, csak akkor tért magához, midőn sebe már be is volt kötözve.

Első tekintete a mellette álló orvosra esett, a ki nézésében egészen el volt merülve;

s egy agyába tolult gondolatot sehogy sem tudott leküzdeni.

A beteg rémülve tekintett rá, emlékezett ez arcra, — de a hol az van, ott a magyar harcos csak mint fogoly lehet.

Első kérdése is tehát az volt: hol van ő, s mily körülmények közt jutott oda? Az orvost kellemesen lepték meg a felismert hangok, — nem kétkedett többé, hogy a kedves beteg valóban az, a kinek első látásra gondolta, — a tisztelet és csodálat kifejezésével tekintett rá, s mielőtt gátolhatta volna, finom fehér kezét ajkához emelte.

Béla intett, hogy maradjanak magukra, s midőn az orvos a betegápolókat eltávolítá, halkán, németül szólt:

— Orvos ur! mi ismerjük egymást, mostani nevem V . . . Béla, esküdjék meg, nem fogja elárulni senkinek és semmi körülmények között, hogy valaha más nevem is volt.

Az orvos felemelte három ujját, s a jelenettől meghatottan mondta el:

— Isten engem úgy segítjen.

— És most mondja ön, — folytatá Béla, mily játéka a sorsnak, hogy mi ha egyikünk sem fogoly, — mint állítja, — egy ügy mellett, egy zászló alatt találkozunk?

— Ennek megértése végett, — vevé át a szót az orvos, — vissza kell térnem azon jelenetre, midőn kegyed ezelőtt három évvel atyja házánál, Magyarország és a magyar nemzet elleni méltatlan kifakadásomért, kíméletlenül bár, de igazságosan megleckézett.

— Kétszeresen hatott rám a kudarc, egy részről férfiúi önérzetem támadtatott meg egy nő által, a ki megmérhetlen magosan állt felettem, — — láttam kegyedet nemes fellelkesülésében, szikrázó szemekkel, felhevült arccal, . . . mint Nemesist állni előttem, s akaratlanul is meg kelle győződnöm, hogy az én hitem téves, nézetem hamis; míg ellenben a kegyed vallása igaz, hite szent.

— Másrészről a remény végszikrája is kialudt bennem; vonzalmát valaha megnyer-

hetni. Eddig legalább némi jó indulatot tapasztaltam magam iránt; most eljátszottam ezt is végképen. Elhatároztam: méltó lenni kegyedhez, s kiérdemelni legalább becsülését. Sok férfi ily esetben boszúról gondolkozott volna, én az ellenkezőt tettem.

— Megszereztem Magyarország történetét a leghitelesebb írótól, Árpád honfoglalásától a legujabb időkig, — elkezdtem magyarul tanulni, megismerkedtem előkelő, mivel magyar családokkal, — a történelemben különös figyelmet fordítottam az osztrák ház trónrajutása körülményeire, s az azóta történetekre, — tanultam a benszülött, vagy később beköltözött nemzetiségeknek a magyar nemzethezi viszonyait, — s miután meggyőződtem hogy e nemzet, az egymásra halmozott szünetleni sérelmek és üldözések mellett, fejedelméhez mindenkor feláldozó hűséggel, s a különféle népfajok iránt barátsággal s testvéri szeretettel viseltetett; az előbbi, oktalan, mivel sem igazolhatott ellenszenv helyét: végtelen

tisztelet és ragaszkodás váltotta fel, — egyedüli ohajtásom volt: hogy vajha e nemes nemzet ellen elkövetett bűnömet, egykor tettel hozatnám helyre.

— Ohajtásom nemsokára teljesült.

— Midőn Bécsben a márciusi forradalom kitört, éreztem, hogy itt a Camariila működik, s polyp karját Magyarország felé is ki fogja terjeszteni.

— E nézetet megerősítette bennem a ménes intézeti tiszték közt uralkodott hangulat és szellem.

— Látszólag elismerték ugyan a magyar kormány fensőbségét, — megengedték hogy a sárga-fekete szín helyébe nemzetit fessenek, szépen zsebre tették a magyar bankjegyekben leolvasott, eddiginél nagyobb fizetést, de egy két kivétellel, gyűlölték az új rendszert, s szívük Bécs felé vonzott. *)

*) Oly ügyesen tudták vinni e szerepet, hogy a magyar kormány álta^l — nyugalmazott kapitányból, — ezredesi ranggal kinevezett parancsnok, az önvédelmi harc leverése után,

— Nem tetszett ez álarcos játék, s alig vártam az alkalmat, hogy közülök menekülhessek.

— Midőn tehát a bécsi legio megalakult, beadtam lemondásomat a parancsnoknál, s Pestre menvén, felajánlottam szolgálatomat a magyar kormánynak.

— Azóta csatáról csatára járok, s megnyugtatómra szolgál, hogy már több száz sebesültet adtam vissza az életnek és hazának.

Béla nem rejthette el a szemébe tolult pár könyvet, nyájasan nyujtá kezét az orvosnak, melyet az szívéhez szoritván, ismételten ajkához emelt.

Igy találkoznak az ellentétek a természetben. Ez az ember, a ki három év előtt meghalni sem akart Magyarországon, mert multját nem ismerte; most boldog volt, ha a csa-

midőn volt pályatársai vagy bitón veszték el, vagy büszhödt börtönök fenekén senyvedtek; a császári kormány által örnagyi ranggal nyugdíjaztattak.

ták zajában golyó zápor között szolgálhatta azt.

Hány ezerek, sőt milliomok lesznek e szegény haza ellenségeivé, öntudatlanul, az álproféták istentelen hamis tana miatt, — akik mindent szeretnek közösnek tekinteni, mi e nemzeté; csak a becsületet nem.

Sokáig beszélgetett még Béla az orvossal, elmondta ez, hogy két tiszt is elment vele a ménes intézettől, Oertl, a ki Répásy mellett segéd, és Váradi, a garnizonnál volt hadnagy, s most a Prinz Preiseknél kapitány.

Sajátságos volt, mondá az utóbbinak Oe. felhívására adott laconicus válasza: „miért ne lennénk, mondá, magyar katona? az osztrák kormány 26 frtot adott havonként; a magyar megfordítja a két számot, s ad: 62-öt.

Janspanerrel — mert úgy hiszem az olvasó kitalálta, hogy az orvos ő volt — nem találkozván többet elbeszélésünk folyamában,

megemlitjük, hogy rajongásában annyira ment, miszerint Szegeden még akkor is, mikor a kozákok már bent voltak, vereszínóros honvéd-atillában, vöröstollas kalappal járt az utcán, a mi egy vad kozákot annyira felbőszített, hogy dárdájával az utca közepén keresztül szurta, így vetvén véget e nemes férfi becses életének.

Béla hat hét alatt egészen helyre jött, s midőn parancsnoka előtt megjelent, érdemjellel s hadnagyi ranggal diszítettett fel.

Ezután még több csatában vett részt, s nem egyszer éreztette bátorságát az ellennel, különösen a mócok vad csordáival, a kikre — megemlékeztvén vad állati kegyetlenségeikről, gyakran hajtó-vadászatot tartott.

Az 1849. évi január hó vége felé, egy reggel, Beszterczéről vezette ki hadát a lengyel hős vezér, hogy a két órányi távolban tanyázó ellenségre, szokása szerint egy rész támadást intézzen.

Béla, egy fél század legionistával a borgó brunni magaslatra rendeltetett csatárláncba,

hol a császári seregből egy zászlóalj gyalog, félüteg ágyuval s több ezerre menő móccal tanyázott.

Szándéka volt az öreg apónak, hogy míg Béla, a szórványos tüzeléssel magára vonja az ellen figyelmét, addig egy nagyobb erő megkerülvén a hegyet, tönkre tegye azt.

Emberi erőt meghaladó munka volt, a mi itt Bélára s csapatjára várt.

A föld csontá fagyva, fedve térdig érő hóval, előttük egy meredek hegy, melyet meg kellett mászni, — késlekedni vagy épen el-lentmondani nem volt szabad. Az öreg ur e tekintetben nem értette a tréfát, ha egyszer ki volt adva a parancs, azt törik, szakad, teljesíteni kellett.

Álljon itt egy eset ennek igazolásaul:

Ama nevezetes piski csata alkalmával egy ellenséges üteg, a mieinkkel szemben egy dombon felállitva, irtózatos tüzelést vitt végbe s már többet leterített harcosaink közül.

Az öreg ur ettől minden áron szabadulni akart.

Előszólit tehát egy huszárörnagyt s parancsolja, hogy magához véve annyi huszárt, a mennyit szükségesnek tart, azt az üteget vegye el az ellenségtől.

De van ám esze az ellenségnek is, csak úgy magában nem állítja fel az ágyut, — erős lovas fedezet áll háta mögött, a kit odáig az ágyugolyó el nem hord; levágja vagy keresztülszurja a bátor dzsidás.

Örnagyunknak ódzik a bocskora, mentetődzik, hogy azt lehetlen elfoglalni, mert hát . . . így . . . meg . . . amugy.

Azok a fránya tüzérek meg ott a dombon még azt sem várják, hogy az ember kibeszélje magát, egyre sütögetik az ágyut.

— Ki foglalja el az ágyut? — kiált a vezér haraggal.

Oda ugrat egy szurkos bajuszu káplár, s balkezét füléhez emelve, jelenti alásan a vitéz

generalis urnak, hogy ő elfoglalja azonnal ha kell.

— Derék legény meg vagy kend, — volt a rövid válasz, s azzal a felszólított őrnagy felé fordulván, rival rá: — szálljon le káplár uram arról a lóról, — s intett a káplárnak: — őrnagy ur pedig üljön fel s tegye meg a mit ígért.

Az ujdonsült őrnagy csak azt a grátiát kérte ki, hogy a maga lován maradhasson, mert hát az elviszi az égő tűzbe is; annak a másiknak még nem tudja, . . . milyen erkölcse van.

Igaz, hogy az ágyu megnegyedelte a kis vitézesapatot; de azért elfoglalták s mint tudjuk, a csata is meg lett nyerve.

Igy büntette a gyávaságot s jutalmazta a vitézséget, a feledhetlen szabadsághős. *)

*) Szükségesnek tartom itt megjegyezni, hogy a leirt eseményt vagy olvastam, vagy hallottam valakitől, de a kutfőre nem emlékszem, azért, ha valaki ráismer, ne tartson plagiatornak.

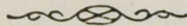
Tudta ezt Béla, azért minden vonakodás nélkül indult a terhes feladat megoldásához.

Szuronyaikat földbe szurva, s a föntebb lévők az alantabb állókat kezeiknél fogva segítve, haladt lassan a bátor kis csapat felfelé.

Alig mászták meg a hegyoldal harmadát, midőn a figyelő ellenség sejtve a cselt, egy oldalkanyarulattal hátuk mögé huzódott, s kezdett rájuk tüzelni.

Csak néhányan menekülhettek meg, a többiek részint elfogattak, részint elestek.

Béla is elfogatott, s minthogy bal vállából, melyet egy golyó surolt, folyt a vér, sebe beköttetvén, a többi sebesültekkel együtt bevitetett a szebeni kórházba.

V.

Egy idegen nemzet lelkesedése.

Három napig volt kórházban Béla, s ez idő alatt többet szenvedett lelkileg, mint azelőtt talán egész életében.

Az érzéketlen beteg-ápolók, — kiknek vadságát ellenszenvük s a nemtelen orvos „Kossuth Hund“ kifejezése még fokozta, — szüntelen boszantották, — hitvány ételét hidegen adták fel, — a léből kivették a különben is kicsire szabott hust, — állott, poshadt vizet adtak inni, — az ágyban ide s tova rángatták, mindenféle gyalázatos cimekkel illették, s aljas, trágár dalokat daloltak mellette.

A barbárok ezen alávalóságát szó nélkül türte három napig, tudta, hogy jobb érzésükre hiában hivatkozik, hiszen az teljesen hiányzott e neveletlen fickóknál, de meg büszkesége sem engedte, hogy tőlük valamit kérjen.

Negyedik napon azt mondta az orvosnak, hogy vezesse a parancsnokhoz; érez magában annyi erőt, hogy hozzá fel menjen.

Az orvos nem akarta kérését teljesíteni, de midőn kijelentette, hogy többé sem tőle, sem az őt boszantó beteg-kinzóktól semmit el nem fogad, s most már követeli, hogy fellezgettessék a tábornokhoz, a ki előtt bizonyos felfedezni valója van, különben tulajdonítsa az orvos magának a mit kap, ha kivánságának ellene szegül; a bátor, határozott fellépés nem tévesztette el hatását, az orvos meghagyta, hogy öltözzék fel, s nemsokára vissza fog érte jönni.

Félóra mulva a parancsnok előtt állott Béla, s midőn kijelentette, hogy titkát egyedül a tábornoknak fedezheti fel, ez a körülte levő törzs- és segéd-tiszteknek távozást intett.

Ketten maradván a szobában, előadta, mit mi már ugy is tudunk, hogy ő Viletti Felix császári tiszt . . . leánya, — még akkor Magyarországon maradt, mikor atyját Gali-

ciába áttették, — forradalom előtt színész volt, — kijelentette azután, hogy e felfedezésre, mit nem örömet tesz; az orvos szivtelensége, s a beteg-ápolók durvasága s kiméletlen magukviselete kényszerítették.

Kérte a parancsnokot, bocsássa szabadon, — reményét fejezván ki, hogy az ő tévedése? az ártatlan atyának nem fog beszámíttatni.

A parancsnok érdekeltséggel hallgatta a felfedezést, s egy párszor élesen, fürkészőleg végignézvén a beszélőn; annak valódisága felett nem kétkedett.

Üléssel kínálta meg Bélát, s azután csendgetvén, az orvost hívatta.

— Orvos ur! — szólt a belépőhöz — ön többszöri rendeletem ellenére, ezen ifju vitézt, a ki bár ellenünk, de vélekedése szerint a becsület mezején harcol . . . megsértette, oly címmel illetvén, a mely az én hadseregemben tiltva van, — — bocsánatot fog tőle kérni, s

ha még ehez hasonló panaszt hallok, szolgálataiból azonnal elbocsáttatik.

Ezután a betegápolókat rendelte maga elé, s megparancsolta nekik: hogy jövőre minden magyar sebesülttel becsületesen s épen oly kimélettel bánjanak, mintha saját bajtársuk volna; különben a parancs áthágása szigoruan fog fenyítettetni.

Ez volt az elégtétel a háromnapi szenvedésért, és ezzel, abban az időben nagyon meg lehetett elégedni, ámbár — és ezt nem azért említjük, mintha az eljárás lovagiasságából bár mit is levonni akarnánk, — nagyon valószínű, hogy az ekénti elégtétel, a császári tiszt gyermekét, — mindenek felett pedig ... a nőt illette.

Megigérte azután a tábornok, hogy jelentésében az egész dologról hallgatni fog, — ez lévén a legegyszerűbb mód a kellemetlenség kikerülésére.

De a szabadon bocsátásba nem egyezett bele feltétlenül, hanem úgy intézkedett, hogy

egy örmester és 12 közember kíséretében szállittassék atyjához.

Midőn Béla a parancsnoktól búcsút vett, az kezét nyujtá s mélyen szemébe nézett; de semmi biztatást nem olvashatott ki onnan.

Igy vonatott el az ügytől, melyen egész lelkével csüggött, így lett tétlenségre hárhozattva, e minden gyengeségei mellett, sok szép tulajdonokkal biró nő, a ki, miként maga többször nyilvánította: ha az önvédelmi harcban Világosig részt vehet, a magyar . . . Corday Saroltája lett volna.

Az uton nem lehetett semmi panasza, — kísérői tőlük várhatott udvariassággal bántak vele, — tovaszállításához mindenütt jó lovakról gondoskodtak; délben, vagy éjelre a legelőkelőbb házakhoz szállásolták be.

Camilla, — mert a tábornok a maga compromissiója nélkül nem egyezhetett bele, hogy tovább is Béla! maradjon — nem volt

titkolódzó, ha a család, hol szállva volt, körülményeiről tudakozódott, elmondta azt minden tartózkodás nélkül, a mely által nagy érdekeltséget s részvétet keltett mindenütt maga iránt.

Igy történt aztán, hogy hire megelőzte jövetelét, s mire Lengyelország határát elérte, a hol megszállott; vetélkedtek elfogadása s kitüntetése felett.

Ettől fogva utja valóságos diadalmenet volt, — a legmagasabb delnök jöttek elibe pompás fogataikon, kérvén az őrmestert, — nem egyszer értékes ajándék kíséretében, — engedje meg őt magukkal vinni; mibe az, — nem lévén ellenkező utasítása — beleegyezett.

Egy faluban az összesereglett nép megtámadta a kíséretet, erővel akarták a fogolyt megszabadítani, s csak Camilla kérésére, — a ki szegény atyjára gondolt, — állottak el szándékuktól.

A hol ezután megszállott, mindenütt banquettet rendeztek tiszteletére, — az ő kedve-

ért még az őrmestert is maguk közé ültették, — a mit az felette nagy megtiszteltetésnek vett, s még udvariasabb lett foglya iránt.

Azt hitte a jámbor, hogy ezen kitüntetések a császári tiszt leányát — ennyit tudott Camilláról — és a császári őrmestert illetik, — pedig dehogy azt! . . . dehogy azt!

No de e kis tévedést meg lehet neki bocsátani, annyival inkább, mert csak előnyére volt Camillának.

Őrmesterünk nem tudta, — mert nem is olvasta a történelmet, — hogy Lengyelország valaha független hatalmas ország, s a lengyel szabad nemzet volt, — hogy egyszer csak azon vette észre, hogy se királya, se szabadsága, — megosztozott rajta három hatalmas fejedelem, — egy darab Ausztriának is jutott, — a mi aztán teljességgel nem lehet ok arra, hogy egy osztrák őrmestert annyira kitüntessenek.

Csak egy körülmény nem fért sehogy se fejébe az őrmesternek.

Hallott ő gyakran ilyen banquettekről beszélni, — egy izben az ezredeshez meg is volt hiva — s az első felköszöntés mindég a császárt illette.

Itt isznak a vendégért, háziakért, Magyar- és Lengyelország szabadságáért, — — csak a császárért nem emel poharat senki. No de — gondolá — ez nincs rám bizva, aztán meg, minden háznál más szokás, — — há t h a m á r e z i t t i g y v a n s z o k á s b a n ?

Minél inkább közeledett Camilla Olhowce felé, kísérete annál népesebb lett, s midőn egy alkonyaton a négy trüszögő arab méntől vonatott grófi batár, atyja laka előtt megállott, a szűk udvaron alig fért el a hintók és lovasok sokasága.

Az idő, vagy inkább viharos élet terhe alatt megöszült Viletti, nem tudván semmit leánya jöveteléről — a mi onnan magyarázható meg, mert a lengyel nemesség, feszült viszonyban lévén a császári tisztekkel, velük nem érintkezett — midőn a kíséret udvarába

hajtott, meg volt lepetve, — nem tudta felfogni, mi hozhatta hozzá a félre nem ismerhetett főuri társaságot? talán máshová akartak menni s eltévesztették a házat.

Azonban a kétkedés nem tartott soká, a mint a fogat, melyben Camilla Lorinszki grófnővel ült, a ház előtt megállott, két ifju nemes leugorván lováról, kinyitották a kocsi ajtaját, s leemelvén őt, az álmélkodó atyához vezették.

Nem kísértem meg a jelenet leírását, — az enyimnél avatottabb toll kellene ahoz, — az elérékenyült ősz apa megölelte rég nem látott kedvenc gyermekét, sirtak mindketten, s könyeit törölte az egész kíséret.

Jöttek azután a delnök, utánuk a férfiak, bemutatták magukat egyenkint az aggastyannak, kezet szoritották vele, — nem a császári tiszt, hanem Camilla atyja állott előttük.

Egy ily mozzanat az életben, becsületes embernek többet ér, a

Haynau-féle hyénák vértől büszhödt dicsőségénél.

Késő éjig együtt maradt a társaság.

Teréz jó magyar paprikás hussal s turós csuszával vendégelte meg őket, — mit a francia szakácsok kotyvalékához szokott magos vendégek, nem győztek eléggé dicsérni.

A társaság lelke természetesen Camilla volt, — színészi s katonai élményei, melyeket itt-ott ügyesen beszótt adomákkal illusztrált, a legjobb kedélyben tartott mindenkit.

Midőn éjfél tájon eloszlott a társaság, megigértették Camillával, hogy gyakran meg fogja őket látogatni.

Két évig lakott még Viletti Lengyelországban, — ezen időről mondta Camilla, hogy az a harctéren csaták zajában töltött idején kívül, életének legboldogabb korszaka volt.

És ezen épen nem lehet csodálkozni.

A lengyel nemzet szabadságérti lelkesedése, s innen magyarázható rokonszenve a magyar iránt, s Camilla regényes hajlamai és

kalandos élete, elég okot szolgáltatott arra, hogy ő mindenütt kedves jelenség, szívesen látott vendég legyen.

Alig volt egy nap, a melyen egyik vagy másik, helybeli vagy közel vidéki lengyel nemes, ne küldte volna érte fogatát, s mindenütt a legnagyobb szívélyességgel, s kiváló vendégszeretettel vették körül.

Legtöbbit időzött Lorinszki grófnénál, a ki mint említettük, atyjához menetelekor is kísérője volt.

A derék nő, részint atyja, az 1830-iki forradalomban elesett Dornyczki herceg, részint férje, a hazafias tettekben gazdag gróf, — de mindenek felett: saját honleányi érdemei miatt, az egész lengyel nemzet kedvence, s általánosan tisztelt tárgya volt.

Itt jött össze a lengyel aristocratia színe, java, — beszéltek a régi jó időkről, mikor a két vitéz nemzet, mint két jó testvér élt egymás mellett, élvezve kölcsönösen a békét, vagy

segítve egymáson, ha valamelyiket ellenség támadta meg.

Tervezgettek a jövőre, ha majd Magyarország kivívja szabadságát, s visszaállítatik a nagy, szabad Lengyelország.

Jó hatással volt Camillára e társaság, nemcsak azért, mert az abban uralkodott szellem öszhangzott az övével, hanem azért is, mert az a fesztelen, s mégis igen finom modor, mely ott mindenkinek annyira sajátja volt, az ő előbbi, jóformán szilaj modorát megváltoztatta, a mi által nagyon sokat nyert.

Egy izben kivánságát nyilvánította a grófné, mennyire ohajtaná egyenruhájában látni.

Legközelebb meghívást kapván tőle Camilla, tiszti egyenruhájában jelent meg, a mi a halál-fejes főveggel — a bécsi legio jelvénye — oly jól állott neki.

Megjelenvén a társalgó-teremben, mint Viletti Béla, bécsi legiobeli főhadnagy, — a magyar hadseregből, — mutatta be magát.

Ezuttal férfi szerepét vette fel, s Béla sokkal gyakorlottabb, ügyesebb társalgónak bizonyult be. . . . Camillánál.

Az ebéd még nem következett el, a társaság várni látszott valakire.

A házi nő egy mellékterembe kérte Bélát, s négy szem közt tudtára adván, hogy unoka-fivérét várja Lembergöl, a kinek igen csinos fiatal neje van, megkérdezte, ért-e a széptevéshez? s azon kijelentése után, hogy e téren meglehetősen jártassága van, felszólította, udvaroljon sógornéjának minden tartózkodás nélkül.

Béla magyarázatot kért, de feleletül csak annyit nyert, hogy ne tartson semmitől, a következőképpen áll jót.

Megérkezett Czernevicz, a grófné unoka-fivére nejével, s minthogy a többi vendégekkel ismerősök voltak; Bélának és ez viszont nekik be lettek mutatva.

A szép ifju nő nagyon örült a találkozásnak, az ő fivére is ott volt Magyarországon a

szabadságharcosok közt, szeretett volna hal-
lani felőle.

Az asztalnál egymás mellé ültek, s élén-
ken társalogtak együtt.

Czernevicz nem tudta, mi érdekli nejét
annyira, csak azt látta, hogy az, egy ifju tiszt
társaságában nagyon jól találja magát, s ez
elég volt, hogy kedélyét lehangolja.

Különben is közbeszéd tárgya volt, tul-
ságos szerelemfáltése, ámbár neje, ki bensőleg
szerette őt, arra okot még eddig nem adott.

Nem csodálkozhatunk tehát, ha minél to-
vább beszélgetett Béla Sanizlával, a férj annál
kedvetlenebb, sőt ingerült lett.

Valószínű, hogy Czernevicz is azon fér-
fiak közé tartozott, a kik nem érezvén maguk-
ban elég érdemet, nejeik szerelmét, s a mi
nem kevésbé szükséges, becsülését megnyer-
hetni, terrorizálás s oktalan szerelemfáltéssel
kísérlik azt meg, a mi aztán épen ellenkező
eredményt szül.

Feltette tehát magában, hogy ebéd után kérdőre vonja nejét. Azonban ezt egyelőre nem tartotta helyes eljárásnak, a mennyiben a nő miatti kedély-változása könnyen feltűnhetett volna, jobbnak találta azért, figyelemmel kísérni a társalgás további folyamát.

Ebéd után a nagy kiterjedésű angol kert árnyas fasorai közt sétálgatott a társaság . . . több csoportokban.

Béla és Sanizlo egy távol eső félkör alakú hársfa-csoport alatt ültek le.

Czernevicz távolról követte őket, s egy kerüléssel, a félkör háta mögé ment.

Béla a magyar hadsereg csatáiról beszélt, a lelkesedést rajzolta, melylyel a gyakorlatlan, félig-meddig felszerelt honvéd csodákat mivel.

Megemlékezett Kossuthról, a nemzet ihletett prófétájáról, a kinek varázs-szavaira hőssé lett a 14 éves gyermek, s a puszták embert kerülő vad fia.

Cz. nem mehetett oly közel, hogy az egész beszédet megérthesse, csak egyes sza-

vakat vett ki abból, . . . de azt látta, mint vil-
lanyozzák fel nejét e szavak: lelkéből sze-
reti, imádottszerűn csügg rajta, stb.
— mit tudta ő, hogy az a magyar hazát és
Kossuthot illeti, azt hitte eleget hallott.

Lábujhegyen, hogy észre ne vétessék,
távozott helyéről, izgatottan várva a percet,
melyben Bélával szemközt állhat.

A mint látta, hogy helyüket elhagyták,
s egy szembe jövő társasághoz csatlakoztak,
karon fogta azt, s vele előre ment.

A salonba érvén, hol még senki sem volt,
felvilágosítást kért tőle, neje irányábani ma-
gaviseletéről.

Béla kijelentette, hogy a mennyire ő
érti a lovagiasság szabályait, nem érzi magát
kötelesnek semmi felvilágosításra, — egyéb-
iránt tudja, hogy mi célja van az ilyen felszó-
lításnak, nem vonakodik a férfias elégtétel
bármely nemétől, ha előbb nagynénjével be-
szélvén Czernevicz; azt azután is szükséges-
nek fogja találni, — a mit az tenni vonakod-

ván, késznek nyilatkozott az elégtételre a nélkül is, de azon megjegyzéssel, hogy ez esetben kénytelen lesz segédeit küldeni a grófnőhöz, a mit pedig épen Cz. érdekében nem ohajt. Azért ismétli, menjen nagynénjéhez, s ha azután is megmarad szándékánál, ő egy percig sem késik az elégtétellel.

Czernevicz ezen eljárást nagyon különösnek találta, nem lévén még eddig szokásban, férfiak becsületbeli ügyét, nők elibe vinni, — de mivel Bélát ezen affair mellett is becsülte, ezuttal kivételképen elfogadta ajánlatát.

A mint a háziasszony unoka-öcscsét felvilágosította, megismertetvén vele Bélát a maga valóságában, ez eleintén nehezelt, mert nem volt előtte elviselhetlenebb, mint nevetségessé lenni, — de miután nagynénje figyelmeztette, hogy a dologról senki sem tud, s egyedül tőle függ, hogy az köztudomásra jöjjön, és hogy ez egy kis lecke lesz jövőre ok nélküli féltékenységeért, magához

jött, s a mint ismét találkozott Bélával, mosolyogva nyujtotta neki kezét.

Csak azzal nem volt tisztában, hogy ha Béla csakugyan az a kinek a grófné állítja, hogy udvarolhatott oly tüzzel az ő nejének? mire valók voltak a „lelkéből szeret“ „imádottszerűn csügg,“ s. a. t. kifejezések.

Béla felvilágosította, hogy az ő imádott hazáját Magyarországot, és a magyar Wasingtont, Kossuthot illetik azok, s hogy mily jól esett a részvét, melyet Szanizla szemeiből olvasott.

A hős lengyel nemzet szabadságért lelkesülő fia, két könyvet törült ki szemeiből, s örök barátságot fogadott Bélának.

Ismét összegyűlt a társaság. Czernevicznének különösen feltűnt, hogy férje, a ki eddig nem türte, ha nejének valaki udvarolt; kiválóan Bélával társalog. Nem is késett vele ezen észrevételt közölni. Férje önelégülten sugta fülébe: kiábrándultam.

Jól esett ez — bár talány volt előtte — a tiszta erkölcsü, nemes jellemü nőnek, a ki eddig sem tudta megfogni, miért lehet férje féltékeny, holott ő csak kötelességének s irántai osztatlan szerelmének él, és nincs férfi, a ki hajlamának legkisebb jelével is dicsekedhetne.

Cz. . . . szeretetét és barátságát nemcsak az által nyerte meg Béla, mert nejére nézve nem találta veszélyesnek, és féltékenységből némileg kigyógyította, hanem különben azért, mert mindketten egy eszméért, hazájuk szabadságáért lelkesültek. És ha egy férfi, a ki hazája szabadságáért magát feláldozza, tiszteletet és becsülést érdemel; mennyivel inkább megérdemli azt hasonló minőségben egy nő.

Béla, vagyis inkább Camilla, — mert csak kivétel képen, L. . . . grófné kérésére vette fel a férfi ruhát, megígérvén Szebenben a tábornoknak, hogy azt viselni nem fogja, —

gyakran meglátogatta Czerneviczéket Lembergben, s neki viszont gyakori vendége volt a bájos Szanizla, s ha ilyenkor első találkozásukról beszélgettek, — csintalan mosolylyal mondta Camillának: „de jó, hogy szerelmes nem lettem beléd.“

Augustus 18-ka, Lorinszkiné születésnapja volt, nagy társaság jött össze, . . . megjelent Camilla is.

Mikor ő megérkezett, a vendégek nagy része már együtt volt.

A mint a terembe nyitott, megdöbbenve állott meg a küszöbön.

A máskor vigkedélyü lengyelek szomoruan, lecsüggesztett fővel ültek, vagy álltak egymás mellett.

A nők gyászban voltak, s a férfiak fekete kokárdát tűztek felső öltönyükre.

A házinő kezét nyujtván Camillának, bemutatván neki egy előtte ismeretlen, alig husz éves szőke fiatal embert, mint Szanizla fivéret, a ki tegnap éjjel érkezett Magyarországból.

— Vladimir öcsém, — mondá a grófnő szomoruan, — fel fogja kegyedet világosítani az itt látottak felől.

A Vladimirnek szólított fiatal ember elbeszélte aztán mindazt, mi azon időtől történt, mikor Camilla Erdélyből atyjához escortiroztatott. A vezéreknek egymásközti versengéseit, Perczelnek azon botor önhittségét, mintha a hazát csak ő menthetné meg, s e miatti dacolását Görgeivel, Kossuthtal s a kormányval, — a kormánynak s Görgeinek kölcsönös féltékenykedését, s bizalmatlanságát egymás iránt, a dunai hadsereg demoralizálását, — a muszkával alattomban folytatott alkudozást, .. egész a világoosi capitulatioig.

Camilla az egész előadás alatt egy szót sem szólt, merően nézett maga elé, majd vadul tekintett az elbeszélőre, fájdalom és boszuvágy felváltva dult keblében, s egy köny nem jött szemébe, hogy keservét enyhítette volna. Óh! miért nem volt ő ott Világosnál, hogy szemébe nézett volna an-

nak, a ki hazáját s a nemzet becsületét oly galádul elárulta.

Ebéd után, — ha ugyan ebédnek lehet mondani, hol az ember alig izleli az étkeket, s csak azért iszik, hogy bánatát borba fojtsa, — ugy miként jött, keserüséggel telve, s kétségbeesve egy jobb jövő felett, távozott a társaság.

Szomorú napokat élt ezután Camilla.

Egymást érték a rémhírek a véreb Haynau vadállati kegyetlenségeiről, elkövetkezett a Coobb és Caraffa-féle gazdálkodás, nagyobb kiadásban amannál.

Annyival szomorítóbbak voltak e hírek, mivel épen atyja kartársaitól kellett hallani, kik közül többen, — tisztelet a kivételeknek, — dicsekedve s kárörömmel beszélték el, a vérlázító istentelenségeket.

Ritkán jelent meg ezután derék ismerőseinél, hiszen elmúltak a jó napok, a mikor eltelve a jövő felőli jó reménnyel. a két test-

vér nemzet jólléte, felvirágzása tette a beszéd tárgyát.

Mit beszélhetnek olyan emberek együtt, a kik szabadságról álmodtak, s börtönben ébrednek fel.

Nagyon boszantotta Camillát, hogy atyja cimborái, kik, míg Magyarországon folyt az önvédelmi harc, vagy hallgattak róla, vagy megjegyzéseikben avatosak, s ő iránta még udvariasak is voltak, mióta sikerült az osztrák-orosz egyesült haderőnek, — támogatva a fővezér árulása által, — legyőzni a magyar sereget; sokkal fentebb hordják fejüket, s irányában kiméletlenek.

Ő ugyan soha sem maradt adós, nem örömet társalgott velük, de ha nem kerülhette ki, megjegyzései epések és sértők voltak.

Mit bánta ő, bár mi történik is vele ezután? Minek kiméljen olyan embereket, a kik egy jogos küzdelmében leigázott nemzet fájdalmából könnyelműen gunyt üznek, s durva

kezeikkel saját szive égő sebeit tépik fel.

El is maradtak azok azután egyenkint, nem háborgatták Camillát többé, — élhetett a mult emlékeinek, — kesereghetett hazája szomorú sorsa és letűnt dicsősége felett, tanuk nélkül, ez némileg enyhítette fájalmát.

Egy napon parancsot kapott Viletti a ménes-intézet igazgató tisztjétől, hogy adja be lemondását, s kérje magát nyugalomba tétetni.

Menyköcsapás volt ez a családos aggraznézve.

Még abban az időben, a nyugdíj mennyiségét nem a szolgálati idő szabályozta, — kétszáz forintot kapott évenkint, az ötven évi szolgálat terhe alatt munka s kereset-képtelenné lett al- vagy főbadnagy, épen úgy, mint a ki tiz, tizenöt évig szolgált, s élelmét más uton is megkereshette.

Becsületes ember lévén, szolgálatát nem tekintette kapitálisnak, melyet némelyek oly

jól tudnak kamatoztatni, — hogy éljen most meg két leányával kétszáz forintból.

Mindezt hamarjában végig futván gondolatában, kérte a parancsnokot, venné vissza rendeletét, ő még elég erős és egészséges arra, hogy tovább is szolgáljon.

Ez megmaradt a kimondott parancsnál, hozzá tévén, hogy ha három nap alatt be nem adja folyamodását, hivatalából superarbitriroztatni fog.

Azok kedvéért, a kik e katonai műszót talán nem ismerik, elmondom, mi volt az a superarbitrirozás.

Kétféle esetben szokták gyakorolni, vagy kedvezésből az illető kérésére, hogy a katonai szolgálat alól mentessék fel, vagy hivatalból, hogy ha különben kedve volna is szolgálni, akaratja ellen kilépésre kényszerítették.

Állott pedig abból, hogy az illető egy orvosi bizottmány elé állíttatott, a hol aztán

tudtára adták, — ha még nem tudta, — hogy mi a defectusa, — testi hibája, — a mely miatt felmentetik, vagy akarátja ellen is elbocsáttatik a szolgálatból.

Jól tudta Viletti, hogy ha egyszer akarátja ellen superarbitrirozzák, beszélhet ő a mit tetszik, akár falra hányja a borsót. Vagy szemére, — a melylyel husz lépésről meglátja a gombostüt, — rá diktálják a farkas hályogot, vagy lába, mely 40 évi szolgálata alatt egyenes és szabályos volt, lesz lud vagy kacsaláb. —

Megadta tehát magát sorsának; s folyamodott nyugdíjaztatásáért.

És mindennek azért kellett így történni, mert volt egy rajongó? leánya, a ki szeretni merte hazáját, mikor azt leigázni, fiait üldözni, szellemileg és anyagilag tönkre tenni, a hűtlen tanácsosok által loyálisnak tartatott. Mert az a leány annyira ment hazaszereteté-

ben, hogy nem volt kedve egy némely nevetlen emberek bárgyu élceit s otromba kifakadásait hallgatni, — hanem a helyett, elég vakmerő volt rendreutasítani az ilyeneket, a mit azok sértésnek vettek, s bevádolták az apát leánya miatt.

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

VI.

Visszatérés a hazába.

Viletti hazamenvén a parancsnoktól, elbeszélte, akaratja ellenérei nyugdíjaztatását.

Camilla tudta, hogy ez ő miatta történt, részint ezért, részint mert belátta, hogy a nyomorult kétszáz forint nyugdíj mellett, csak terhére lenne atyjának, kijelentette, hogy jövőre maga fog ellátásáról gondoskodni.

Mint említettük igen szép, férfias írása volt mind magyar, mind német nyelven, ez volt az eszköz, melyhez támaszkodott.

De miként használhatja azt fel egy nő sikeresen?

Amerikában sem emancipálták még akkor a nőket; Magyarországon még a férfiak is rabszolgák voltak.

Letenni ismét a nőruhát, úgy menni vissza Magyarországba, s kiadni magát férfiak?

ez az akkori viszonyok mellett veszélyesnek látszott.

Magyarországon rossz idő járt akkor a kalandos életre.

Még a természetes iránt is ellenszenvet mutattak a civilizátorok, s jó fizetésért Bachhoz szegődött magyar? hivatalnokok, — sarkantyú, tollas kalap, pitykés dolmány s többféle ártatlan dolgok, mint a respublica nyilvános symbolumai tekintettek; a nagy szakálltól meg épen rettegett a cseh és német had.

Sőt egy ős magyar nevű főbb hivatalnok is annyira közbiztonság ellenesnek találta azt, hogy a kerületbeli ügyvédeknek megparancsolta, hogy a szakállukat elől állhegyéig, vorschriftmässig négy ujnyi szélességben leborotválják.

Sokszor gondolkoztam a felől: ugyan mi indithatta a jó urat arra, hogy a szép körszakállnak irtó háborút izenjen?

Végre sem találtam más támpontot, mint-

hogy ez egyedül emberiségi? szempontból történhetett.

Előbbi években általános lett a szakállmánia. Hatvan éves táblabirák, kik azelőtt már csak azért sem viseltek volna szakállt, mert Icig árendásnak is volt, egyszerre szakállt eresztettek. Takácsból improvizált borbélyuknak felmondták a conventiot, s úgy találták, hogy sokkal kényelmesebb szakállt viselni, — mint türni hetenkint kétszer, hogy a bagó büzü diletáns borbély, lugillatu szapanjával az ember képét bemázolja, azután feltolván egyik kezével az orrát, a másikkal köny csordultig össze-vissza karcolja.

Az az egy hátránya volt ugyan a szakállnak, hogy a nők ráolvasták az emberre, hány esztendő, a mi egynémely udvarolni szerető öreg urnak nem igen kellemetes volt. No de ezt az áldozatot is meg lehetett hozni, . . . a hazáért? és az olcsó népszerűségért.

Nem engedhette tehát a derék főhivatalnok, hogy a gleiche Berechtigung! áldásos

korszakában, egy egész osztály kenyérkereset nélkül legyen, s a vékony borotva forgatásához szokott gyenge kezek, feltörjenek a nehéz kapán. Innen, ezen emberbaráti indokból eredt a szakáll-tilalom.

Az igaz, hogy abban az időben, a puska-műveseknek sem volt kerestetük, de azok egészen más fajta, sokkal veszedelmesebb emberek voltak, — — fegyvert kovácsoltak a rebelliseknek, megérdemlik, hogy nincs kenyérük, majd hamarabb megpuhulnak.

Mikor Viletti Lengyelországba áttétetett, egy fia a sz . . . i lyceumban maradt tanulni.

Ez egy év múlva meghalt, miként a fama szárnyain atyjához eljutott: az ott tanító papok nagyon gyengéd, atyai bánásmódja és bő ellátás miatt.

Elhatározta Camilla, hogy annak személyében lép fel, s mutatja be magát Magyarországon.

Ezt annyiban hitte kivihetőnek, mert azon a vidéken, a hol Adél nővére lakott, s

hol ők is letelepülni szándékoztak, öt, mint ifju leányt, elhalt fivérét, mint gyermeket ismerték, s a hasonlatosság köztük meglepő volt.

Mielőtt elhagyták volna Lengyelországot, még egyszer meglátogatta ismerőseit, kikkel annyi jó napokat töltött, kik őt oly önzetlen barátsággal és szeretettel vették körül.

Érzékeny volt a bucsú, a milyen lehet oly egyéneké, kiket nem a közönséges, mindennapi pajtássági viszony, hanem egy eszme, . . . a szabadság szent eszméje fűzött össze.

1851. évi szeptember havában indultak ki Lengyelországból, s tiz egész napig kellett utazniok, míg X. megyei P. mezővárosba Adélhoz eljutottak.

Béla az egész uton szótlan, magába zárkozott volt. Egy kifosztott, leigázott ország állott előtte, rabszolgákká aljasított lakóival, kiket csak pár évvel előbb szabadoknak, boldogoknak látott.

Ez töltötte el lelkét, leirhatlan keserűséggel.

A hol megállottak, ott termett a csendős utlevelüket kérte elő.

Kocsijukat fináncok szaglálták körül, nem éreznének-e valami szüz dohány-szagot.

Látott polgári öltönyü, tisztességes kinézésü embereket is, a kik atyjával beszédbe ereszkedtek, — ő nem ügyelt senkire, s hozzáférhetlen volt, — kémlőleg tekintettek rá, míg hátat nem fordított nekik. Azután meg elibe kerültek, s ha szót nem birtak belőle kivenni, legalább főtől talpig jól megnézték, mintha emlékükbé akarták volna lephotografozni.

Ezek voltak a minden nemesebb érzésből kivetközött, az emberiség sepredékéből vállalkozott titkos kémek, — spiclik, — kiket Bach fizetett busásan azért, hogy ember-társaik után ólalkodjanak, beszédjüket, sőt ha lehet, gondolatjukat is . . . kilessék, s tudósítsák arról a mindenható principálist.

Utálattal fordult el Béla az emberi nem ez ocsmány fajától, mely az életmód száz meg száz becsületes nemei mellett, hogy bitang életét dolog nélkül tengethesse, embertársa koppójává aljasult.

Tizedik nap, estvefelé megérkeztek Villettiék Adélhoz.

Örömtelt szívvvel fogadta ez őket, de a mint atyja arcára tekintett, a fájdalom könnyei toltak szemébe.

A csak néhány év előtt ép, erőteljes férfi, megrontsolt aggastyánna lett.

Teréz arca mitsem változott, most is az a szelidség, szívjóság kinyomata látszott rajta, mely őt annyira kedvessé tette.

Bélán az elhatározottság, s elvszilárdság, egy tekintetre észlelhető volt; csak hogy most még erősebb vonásokban, mint mikor nővérel utolszor találkozott.

Szilárdfi ügyvéd, — Adél férje, — nem volt hon, hivatalos dolgai miatt a székvárosban időzött; s neje csak másnapra várta haza.

A család tanuk nélkül akarta élvezni a rég óhajtott együttlét örömeit; e szándékuk azonban megghiúsult.

Vilettiék köztiszteletben állottak e vidéken, Teréznek egy pár barátnéja épen P..ben lakott.

A mint tehát hire ment, — a mi egy olyan kis városban nagyon könnyü, — hogy megérkeztek, részint a viszontlátási öröm, részint — s talán még inkább — kandiságból siettek az ismerősök, különösen a nők, az érkezetteket üdvözölni, s barátságukról biztosítani.

Midőn Bélára került a sor, a kit mint Camilla barátnéjukat köszöntöttek, az egész nyugodtsággal figyelmeztette őket, hogy tévedésben vannak.

— Kegyetek, — ugymond, — boldogult nővéremmel tévesztenek össze, a min épen nem csodálkozom, nem első eset, nagyon hasonlítottunk egymáshoz. Én azonban Béla vagyok, a kit mint alig tiz éves fiut, atyám az sz . . .

lyceumba adott, a hol épen akkor végeztem iskoláimat, midőn szerencsétlen hazánkban az önvédelmi harc kitört, azonnal beálltam a tüzérek közé, s egész a fegyver-letételig szolgáltam Bem táborában.

— Camilla, a ki miként kegyetek is tudják, már ifju leány korában nagy hajlamot mutatott a kalandos életre, szinte részt vett a szabadságharcban, s mint bécsi legiobeli főhadnagy esett el a szelindeki csatában, szíven találva egy hat fontos golyó által.

Az utóbbi szavakat fokonzonti elérzékenyüléssel s néhány könyccseppel befejezve ejtette ki, — látszott, hogy nem hiában volt színész, jól értette a mesterséget.

Előadását atyja s nővérei is igazolták, miben aztán a társaság, ha nem minden kételkedés nélkül is megnyugodott.

Másnap haza jött Szilárdfi, s megállapították tervüket a jövőre nézve.

Viletti, Terézzel, Szilárdfinak egy üresen állott házába költöznek, hogy ne kelljen a hit

vány nyugdíjból még házbért is fizetni; Bélát mint ügyvéd-segédet maga mellé veszi.

Annyira elsajátította ez a férfias modort, hogy némely dolgokban akár hányon tul tett.

Ha a társaság ugy kivánta, ivott mint kefekötő, — dohányzott mint basa, — káromkodott mint egy vén bakkancsos, s a schlagert oly ügyesen vágta ki, mint akármelyik gyakorlott Spieler; ugy, hogy a férfi világ — különösen az ifjabbak, — csakhamar egy nélkülözhetlen cimborát fedeztek fel benne.

Nagy érdem volt ez abban az időben, mikor politizálni teljességgel nem volt szabad, minden más összejövetel szigoruan eltiltatott, csak az ivás és kártyázás engedtetett meg.

E két időtöltést épen nem találta veszélyesnek a bölcs kormány, sem állami, sem közbiztonsági tekintetben, . . . sőt, a mennyiben az első szellemileg, a másik anyagilag teszi tönkre az embert; nagyon is érdekükben volt.

Érzéketlen, elbutult s anyagi-

lag tönkre ment koldus népet kormányozni, mindenkor könnyűnek bizonyult be.

Voltak ugyan egyes esetek, hogy ha valami hatalmas, — nem engedélyezett! — kártya-bandát fedeztek fel, titokban megrohanták, elkobozták a talált pénzt, a bíróság azon felül megfizettette az illetőket, de ez is csak azért volt, hogy kevesedjék a pénz, s egy-két mator hivatalnoknak legyen min megosztolni.

Elemében volt Béla. Most már nemcsak szeszélyből viselte a férfi ruhát, hanem kötelességévé vált, annak minden áron becsületet szerezni, hogy magát s rokonait nevetségessé ne tegye.

Sógorának is hasznos szolgálatot tett, nemcsak ritka szép irásával, hanem helyes, gyors felfogása által is.

Néhány heti gyakorlat után, kisebbszerü ügyekben feltette a keresetlevelet, sőt rá lehetett bizni a tárgyalást is.

Hogy minden kétséget és gyanut elhárítson magáról, egykori kedvenc időtöltését, a nők körüli szépelgést vette elő.

Tartózkodott ez időben P . . . ben egy K. . . . Fanni nevű nő, kiről csak annyit tudtak, vagy véltek tudni, hogy Erdélyből jött mint menekült, a miért aztán közönségesen Erdélyi Fanninak nevezték.

A nő túlélte már az élet tavaszát, a nyárnak is jóformán derekán volt, de abban a korban, a mikor az ifjuság kellemeit, a külső csín, öltözetbeni keresettség, a test bájainak teljes kifejtettsége, fesztelen, hatásra számított társalgás pótolják s teszik a nőt érdekessé.

Ismerek férfiakat, a kik csak harmincon túl lévő nőknek szeretnek udvarolni.

Izlés dolga, s attól függ, mi célja van az udvarlásnak? minthogy a nők azon korban leginkább megközelíthetők.

K. . . . Fannin nem lehetett észrevenni, hogy valami veszteség miatt bánkódik, hogy hogy . . . menekült.

Vig kedélyü volt, szeretett férfiakkal sans gene társalogni.

Ebből természetesen azt következtették, hogy a szerelem ellen aligha van valami erősen páncélozva, sőt hogy arra maga keresi az alkalmat.

Nem is késett a férfivilág megkísérteni e vélemény igazolását.

Először is a hóri-horgas járásbiró, mint főszemély a kis városban, kezdte meg a csatát, magának követelvén az oroszán-részt.

Ennek csakhamar kiadta az utat, talán nemcsak azért, mert már külseje is valami rut, visszataszító, jelleme pedig épen nem három próbás, hanem mivel történetesen nős volt.

Azután jött a jegyzőkönyvvivő, egy magára felette sokat tartó cingár emberke, a ki, mindamellet, hogy otthon csak úgy nyüzsgött a sok apró gyermek, mindég úgy öltözött, mintha valami kirakatba készülne, . . . balekfogónak.

Ennek az embernek az a szerencsétlen szokása volt, hogy ajándékkal igyekezett a nőket meghódítani.

Nem rossz fogás, egy némely főuraink, akik a florenczi, milanói, párisi, hamburgi s Isten tudja hova való ballerínákra száz-ezreket pazarolnak el, bizonyoságot tehetnének róla, de nem szegény embernek való.

Régen megmondta azt egy római író, hogy: sine Corere et Bacho; friget Venus. *)

Igaz ugyan, hogy abban az időben, mikor a járásbirón kezdve, az ex propriis diurnistáig, minden bírósági személy egyszersmind ügyvéd is volt! legalább mint ilyen kontárkodott s a valódi ügyvédek, saját érdekük veszélyeztetése nélkül, nem nyulhattak a darázsfészekbe, mikor a hivatalszolgát per szolgabíró traktálta az együgyű nép, s volt, a melyik fel is vette e szerepet, — az r . . . i járásbirósági szolga rendesen a folyosón járkálván, a folya-

*) Kenyér és bor nélkül vacog az álla Vénusnak.

modást ezen szavakkal szokta elvenni a szegény panaszostól: „jól van, elmehet kend, majd el fogjuk intézni.“

Mikor a szép apja ösi jussát kereső oláh cliens, egyik tenyere élet, a másik közepén keresztül huzva, mely azt jelentette: Zsuma tátye, — feliben — kínálta a százakra, gyakran ezrekre menő kereset tárgyát behajtás végett, a becsületesen másolni alig tudó irnoknak akkor mondom jövedelmes volt az igtatói állás még vidéken is, — kezén ment keresztül minden kereset, ő tudta meg legelőbb hol van kilátás, valami tudatlan embert jól megkoppasztani.

Volt tehát a mi Adónisunknak igen szép jövedelme.

Jobb lett volna ugyan a felesleget félretenni, vagy valami vagyontszerezni rajta, mint szép asszonyoknak ajándékozgatni.

De hát oka-e ő annak, hogy a boldog! korszak nem tartott örökké, — hogy a vas-

tagnyaku magyar passivitásán megtört az absolutismus; és ő szegény kihullott a rostából.

Lovagunk először is egy csinos nyakéket vett, s azzal állított be Fannihoz.

A nő szívesen fogadta vendégét, s egy kis vonakodás! után elvette az ajándékot.

Néhány nap múlva egy értékes karperec, majd egy szép selyem ruha következett, — s mikor aztán gondolta, hogy a száz forintba került ajándékért talán élvezni is lehetne már valamit, egész tüzzel kezdte meg az ostromot.

Szegény szerelmes protocollista! egy veder hideg víz aligha hűtötte volna úgy le lánroló szívét, mint Fanni ripostja.

— Hát kinek tart ön engem? — förmedt rá, — azt hiszi, talán, hogy mivel egyik, másik férfival elmulatok, meg tudnék annyira feledkezni magamról, hogy házasok közt zavart csináljak? nem hiszem, hogy ilyen feltevésre jogot adtam volna, — pedig a mint később rájöttek, kitelt biz attól nagyobb aljasság is, csak hogy ügyes számító volt. — Ajándékát

mint szegény menekült! mivel különben sem valami értékes, — még ez is? — elfogadtam, — — de kikérem, hogy ebből valami igényt merjen formálni, — különben tudja meg, hogy nejét első vakmerő fellépéséről azonnal értesítendem.

A jámbor ember eleget hallott arra, hogy Fanni küszöbét többé át ne lépje.

Többször is vallott ugyan már kudarcot, egy párszor cseléddel is dobatták ki, a mi olyan embereknél, a kik nőkre nézve ellentáthatlanoknak hiszik magukat, s tolakodásukat a szemtelenségig viszik, épen nem ritkaság. De azon illetlen? gondolatra még egy sem jött, hogy nejével ijesztgesse.

E fegyver ellen nem volt bátorsága küzdeni feltétlen capitulált.

No hiszen nem is kellene egyéb, mint hogy neje megtudja, hogy ő, a ki osztatlan szerelméről s a legprózaibb értelemben vett hüségről, esküvel oly számtalanszor biz-

tosította, megtudja, hogy nemcsak hütelen, hanem még költ is a szerelemre.

Mert vannak ám olyan nők is, akik nem azért nem tudják megbocsátani férjük hütlenségét mert... hütlenség; hanem mivel... pénzbe kerül.

Hátra volt még a hivatal legveszedelmesebb individuma, valóságos Don Juan, az irnok.

Csinos fiatal fiú volt, kipróbált udvarló; nem egy férjnek gyült meg vele a baja.

Uradalmi irnok volt azelőtt, s a jószágigazgatón kezdve az ispánig, mindegyik nejét elcsábította, jelenleg pedig még az is nagyon ajánlotta, hogy... nőtlen volt.

Erre került a sor, ennek kellett a princípális és segédje kudarcát helyreütni.

Oda se nézett neki, kicsinylőleg mosolygott amazok kifakadásaira; hiszen nem kosarozták még őt ki sehol.

Nem is csinált nagy teketoriát, első látogatáskor mindjárt szerelmet vallott, a másodikon meg házasságot ígért; ha Fanni öt szerelméről biztosítja.

Szokott régi, elárult kelepceje az élv-hajhászoknak, melybe fájdalom! még ma is sok hiszékeny leány meg hagyja magát fogni.

No de ne féltsük Fannit, ő csak öntudatosan, akkor esik kelepcebe, mikor maga is akarja; kijárta már a nők mind a tizenhárom iskoláját.

Végig hallgatta Don Juanunkat, egy szó ellenvetést nem tett, hanem mikor elvégezte mondókáját, felállt, szépen megfogta kezét, s azt mondta neki . . . „nohát menjünk a paphoz,“ s a mint a meglepett irnok kérdőleg nézett rá, folytatta: úgy hiszem sokkal inkább rendén van, a mézes heteket esküvő után élvezni, mint ellötte.

Ezt a nőt, a ki egy egész járás biróságon — felette nagy hatalom abban az időben — kifogott, kellett meghódítani Bélának, hogy

férfiúi renomméját egyszer-mindenkorra biztosítsa.

A kikoszarozott triumviratus nagyon vakmerőnek találta a tervet, s a képzelt fiaskón előre jót nevettek.

Béla, a fiatal, bajusztalan gyerkőc hódítaná meg a kipróbált, rafinirt leányt, a kivel ök hárman nem bírtak? képtelenség, minek is fog hozzá? bizonyosan felsül vele.

Pedig épen egy nagyon fiatal tapasztalatlan férfinak, — a minőnek Béla látszott, — sikerül legkönnyebben meghódítani az olyan harmincas leányokat, vagyis inkább meghódíttatni általuk.

Ilyenkor felcseréltetik a szerep, a megtámadottból támadó lesz, a kipróbált koros hölgy mindazon fogásokat előveszi, melyekkel egy ujonc imádóra hatni lehet, hogy azt hálójába kerithesse.

Nem törődik vele, hogy ha sikerül a gyermek ifjut belecsalni a kelepcebe, s rátukmálni magát, hogy nőül vegye; az, nem talál-

ván fel a hamvadozó keblen azt a boldogságot, melyet eszményi világában teremtett magának, hamar rá fog unni. Hogy az össze nem illő házások élete szerencsétlen, vizályteljes és talán botrányos is lesz; megint leány lenni, firma kell minden áron, s csak így érheti azt el.

Béla nem tudta ezt, még ő nagyon fiatal leány volt, mikor par force férfinak csapott fel.

Eddig csak nőknek, vagy fiatal leányoknak udvarolt, Agathán kívül, kitől a mint tudjuk, 80 frtot oly eredeti módon kölcsönzött.

Agatha talán tudta, hogy ha voltak is bájai? azok már nagyon korhadtak lehetnek arra, hogy hódítsanak, azért inkább ékszerei s drága ruhái által kívánt hatni, egyébként egészen Bélára bizta magát, s engedte, hogy általa hódittassék meg, a ki aztán a tudvalévő oknál fogva, nem is késett e kívánságát teljesíteni.

Nem csodálhatjuk tehát, hogy meglepte Fanni modora, — hiszen ő előre összeszedte

minden hóditási tehetségét, hogy a nőnél, a ki annyi nagy! embereket kikoszarozott, sikert arasson, — s ime! alig veti ki a hálót, sietve rohan az belé.

Ez kihozta egészen sodrából, sőt nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy megijedt attól.

Látta, hogy itt becsülettel alig ha vághatja ki magát, ez a nő minden áron férjhez akar menni, s őt tűzte ki áldozatul; a mi magában véve nem nagy bűn ugyan, de hát mi kor arra egészen képtelen! — Gänzlich untauglich.

Egy darabig csak sikerült parirozni az ellen vágásait s a nagyon is érthető célzásokat, egy ügyes Flankenbewegunggal más tárgyra vinni át; de mindhiába, nem lehetett menekülni, a harc élet halálra ment.

Azt hitte Béla, hogy ha felhagy a látogatással, vége lesz a kellemetlenné vált kalandnak, . . . csalódott.

Nem az a hölgy volt Fanni, a kin oly könnyen ki lehet fogni, — a ki meg ne mozdítson minden követ; ha érdeke ugy kívánja.

Ismeretséget kötött Terézzel és Adéllal: mindennap elment vagy egyikhez, vagy másikhoz.

Valószínű, hogy ezt rendes viszonyok közt egy közönséges nőtől szerénytelen toladásnak vették volna, . . . igen — de ez forradalom után történt, s Fanni . . . menekült volt?

Abban az időben nem igen mutathatta ki a magyar ember másban hazafiságát; — mint a menekültek iránti kegyeletes rokonszenv és vendégszeretetben.

Számtalan kétértelmű csavargó visszaélt ugyan ezzel — a kik közé Fannit is bátran sorozhatjuk — igaz, hogy akárhány kéregető adta ki magát honvédnek, mutatva esonka tagjára — a ki ellenünk harczolt, a kinek kezét vagy lábát épen magyar golyó lőtte el, — de ez nem lehetett ok a részvét megvoná-

sára, — a becsületes magyar ember inkább nyújtott segélyt tiz érdemtelennek; mint üres kézzel bocsásson el egyet, a ki arra érdemes volt.

Fannit is szívesen fogadta a két nővér, s különösen Adél segítette is több ízben.

Bármint került is Béla, lehetetlen volt, hogy egyszer vagy másszor ne találkozzék vele.

Igy történt, hogy egy ízben Adél és férje nem lévén hon, Fanni — a ki valószínűleg tudta ezt — az irodába nyitott be.

Béla magánosan volt, dolgaival elfoglalva.

Nem jött ugyan zavarba, de látszott, hogy a háborítást nem veszi szívesen.

Észrevette ezt Fanni, s néhány szóval, a mi beillett szemrehányásnak is — engedelmet kérvén; távozni akart.

Ezt nem lehetett megengedni, most már nem a tolakodó szerelmes; hanem nő és . . . menekült? állt előtte.

Fanni helyet foglalván, könnyezve adta elő, hogy épen bucsúzni jött, s mily fájdalmasan esett volna neki, így válni el első ? és utolsó ? ? szerelmétől.

Nem maradhatok tovább e városban, folytató, hol oly szívesen fogadtak, hol oly megelőző volt mindenki a szegény menekült ! iránt, — holnap indulok bizonytalan vándorutamra; magammal vive kiolthatlan fájdalmamat.

Hiszen még megérném, hogy a gyermekek ujjal mutatnának rám az utcán: „Ni! ott megy az a lány, a kit V.. Béla elcsábított s azután cserben hagyta.“ Eddig csak egyes apró szemekben permetezett a könny, — nem lehetett többé — talán nem is akarta — visszatartani ; sűrűn, mogyorónyi nagyságban potyogtak azok alá.

Szegény Béla ! most már csakugyan benrekedt; sem megszökni, sem az ablakon kiugrani nem lehetett. Azt hitte eddig: nincs rosszabb állapot, mint magyar sebesültnek, osz-

trák krankenwärter keze alá kerülni; a mostanit kiállhatlanabbnak találta annál is.

Nagyon bolond egy állapot is az kérem alássan! mikor egy nő erővel férjhez akar menni... egy másik nőhöz.

De úgy kell neki, miért akar férfi lenni erővel; mikor ahoz nem elég a kabát és bugyogó.

Béla gondolatokba mélyedt, — mialatt a csendet Fanni egyes, ritkított sohajai s zokogása — mint vihar elvonulása után a távoli dörgés — szakították meg.

Ha egyszerüen elutasítja s végleg szakít vele, a közvéleményt zudítja maga ellen, csábitónak, talán jellemtelennek is fogják tartani. Ha elárulja az egyszerü, de megdönthetlen okot, mely utjában áll; összeomlik a védbástya, mely mögé eddig rejtette magát.

Végre is abban állapotodott meg: hogy a családra bizza a dolgot, a mire helyes ürügyül szolgált kiskorúsága; mit egy bajusz és szakálltalan ifjuról? kétségbe vonni nem lehetett.

Igy került ezen ruhacsere-kérdés — mert hiszen az egész dolognak a volt az oka — a család ítélőszéke elé, a min teljességgel nem csodálkozhatunk, tudván, hogy ez időtájt idézte elő Menesikoff kabátja a krimi hadjáratot.

Kisasszony! szólalt meg végre Béla, kegyed tudja legjobban, hogy én nem esábitottam el, s ha visszavonulnék, rágalmazhatnának ugyan, de becsületem saját lelkiismeretem előtt tisztán állana mindenkor, — a mi megnyugtatósomra elég; nem sokat törődvén azzal, hogy az emberek változó ingatag véleménye mit tart felőlem. Mindazáltal, nem akarván több keserüséget okozni, és mivel különösen mostani ittléte óta kiváló hajlamot érzek kegyed iránt — pedig dehogy érzett, szerette volna, ha messze túl van az óperencián — egy percig sem késem sorsomat összekötni a kegyedével; ha ehez családom, különösen atyám megegyezését adja.

Nem hiába mondják, — tehát bocsánatot

kérek, nem én mondom — hogy a nőknél egy puttonban van a sirás és nevetés, tetszésük szerint veszik ki egyiket vagy másikat onnan, a mint tölt a bűvész ugyanazon üvegből: méz-izü tokai aszut, vagy három emberes*) kerti vinkót.

Fanni egy pillanat alatt átváltozott. A megsértett, cserben hagyott kesergő nőből boldogságtól áradozó, édesen mosolygó, bájos szerelmes lett.

Nyakába borult kedvesének, sirt, majd ismét nevetett örömében, — — nem egy hirtelen fellobbanó bolygót, — a mi valóban volt — hanem a remény és szerelem örökkéfénylő csillagát vélte ő felfedezni Béla nyilatkozatában.

Hogy is kételkedhetett volna abban, hogy a család beleegyezését fogja adni, mikor úgy szeretik mindnyájan, ? az öreg ur oly nyájas, leereszkedő hozzá, sőt egy párszor az állát is

*) Kettő fogja az embert, a harmadik tölti bele.

megcsipte, — — semmi kétség benne, elérte célját; Béla az ő férje fog lenni.

A mint Bélától érzékeny, hálás szavakban búcsút vett; egyenesen Terézékhez vette útját.

Ezek nem tudták mire vélni a nagy változást, mely első látásra félreismerhetlen volt.

Fanni egy idő óta nagyon keveset beszélt, szokott vig kedélyét buskomolyság váltotta fel, s ha okát kérdezték, vagy semmi, vagy kitérő feleletet adott.

Most meg szóhoz sem lehet jutni tőle, egyre valami váratlan, nem reménylett szerencséről beszél, — pedig maga számította így ki előre — dicséri, magasztalja Bélát — a kiről néhány nap óta hallani sem akart — mily jó, mily kedves ifju, és mily becsületes! Az utolsó szót különösen hangsúlyozta.

Viletti és Teréz egymásra néztek, gyantották, hogy itt valami bolondság történt; melyből nekik is aligha ki nem jut osztályrészük.

Egyszer aztán csak kirukkol vele, hogy tulajdonképen mi tette őt olyan boldoggá, hát az a szeretetreméltó Béla, az ő eszményképe, kiről gyermekéveitől kezdve — bizony jó régen — álmodozott, de soha eddig fel nem talált — most is kár volt — valahára megértette őt, s ezelőtt egy órával kezét megkérte, — ha a mindenek felett tisztelt család, különösen édesatyja, kit ő már eddig is saját atyjaként becsült és szeretett; választását helyeselni s helybenhagyni fogja. Azután odarohant az öreg urhoz, s mielőtt gátolhatta volna, oly hatalmas csókot nyomott kezére, hogy az utcára is kihallott.

Kért, esdett, letérdelt előtte — alig bírta felemelni — hogy ne tegye szerencsétlenné, ne tagadja meg beleegyezését, mily boldoggá fogja az ő kedves fiát tenni, mily hű, feláldozó ápolója lesz atyjának.

Viletti sokáig nem birt magához jönni, előbb azt gondolta, valami bolond áll előtte, a ki most szabadult ki a lazarétumból, de Fanni

olyan összefüggéssel, s fájdalom! annyira értelmesen beszélt, hogy utoljára is legalább némi részben hitelt kellett szavainak adni.

De hát hogy tehetett az a Béla olyan ostobaságot, ? hogy megkérje kezét . . egy másik leánynak.

Vagy talán meőforditva áll a dolog, hát ha nem tudott szabadulni attól az átkozott lánytól, rá tukmálta magát erővel, a meg aztán, csak hogy meneküljön legalább egy időre, nem ellenkezett; ő lássa, mire megy a z ilyen férjjel. No majd végire jár ő a dolognak mindjárt.

Azután azzal bocsátotta el Fannit, hogy beszél fiával; s értesíteni fogja mielőbb.

Fanni bizonyosan haza sem ért még; mikor Viletti Béla előtt állott.

Nem irom le a jelenetet, aligha gyönyörködtetne valakit, egy elkeseredett öreg katoná kaszárnyai stílusba foglalt kifakadása, a kinek a kétszáz forint pensión is jóformán Béla szeszélyei miatt kell tengődni; s most ez

a lány-fiu ismét hirbe hozza, kellemetlenségbe keveri a családot.

Ha az öreg ur beszélt, kivált a mostanihoz hasonló hangulatban; nem volt tanácsos beleszólni. Tudta ezt Béla, végig is hallgatta egész az utolsó szóig. Mikor aztán nem csak kibeszélte, hanem ki is fűtta magát, először is széket tolt elibe, s leültette szépen; maga pedig előtte állva maradt. Azután utánozhatlan gyermeki szelidséggel — mit oly jól betanult — megcsókolván kezét, szólt: „Látod, kedves apám! most megint felingerelted magad, indulatba jöttél minden ok nélkül, pedig az orvos régen megmondta, hogy attól óvakodjál, mert árt az egészségednek. Azt sem várod, hogy illendően fogadjalak, leültesselek, nem kérdeed, mi igaz, mi nem a dologban, hanem a helyett rágyujtasz kegyetlenül, elsütöd egyszerre az egész batteriát; s most már alig birsch magadhoz jönni a nagy indulat miatt — a kik e beszédmodort merésznek találnák, emlékezzenek azon fentebbi megjegyzésre, hogy Béla

atyjának kedvenc gyermeke volt — pedig az egész dologban csak annyi igaz, hogy kezdtem neki a szépet tenni, a mire, mint tudod, provokálva voltam. — Azt mondta a járásbíró, nem minden célzás nélkül, no! itt az alkalom megmutatni, hogy kegyed csak ugyan férfi; s bennem védőjét fogja találni minden gyanusítás ellen.

Ezért udvaroltam neki, a mire, úgy látszik, nagyon is számított, mert a helyett, hogy legalább csak szokásból is védő helyzetbe tette volna magát, ő kezdte meg az ostromot oly ügyesen készített stratégiával, hogy hátrálni vagy menekülni lehetetlen volt. — Mikor aztán láttam, hogy a comoedia drámába kezd átesapni, elmaradtam tőle végképen. Nem használt semmit; felkeresett s vagy itt, vagy nálatok lepett meg.

Ezután elbeszélte Béla a közelebbi jeletet. S most ítéld meg, kedves apám! — végzé szavait — tehettem-e mást, mint rátok bizni, hozzátok felebbezni a kellemetlen ügyet;

a mely, megvallom, egészen megzavart. — Mert hidd meg, hogy eltekintve azon egy szélytől, vagy Isten tudja, minek is nevezzem, hogy semmi szin alatt nem fogom magam többé leányul mutatni fel az emberek előtt; nem vagyok oly könnyelmű, hogy mulattatna egy ily kaland, mint talán évek előtt; sőt nem tagadom, hogy kifejlése nagyon is aggaszt. Előérzetem — mely bár hibás lenne — azt sugja, hogy e hölgy daemonom, — a ki előbb-utóbb, közvetve bár, de kikerülhetlenül szerencsétlenségbe fog dönteni.

Viletti régen elfeledte, hogy Bélára még haragudni is kellene.

Természete a hirtelen fellobbanó emberek, hogy épen olyan hamar magába is tér; s legtöbb esetben megbánja tulságos kifakadását.

Jelen esetben még az is nagy befolyással volt a kedély hirteleni átváltozására, hogy az öreg ur legkedvencebb gyermeke ellen, s a mi több, csaknem minden ok nélkül kelt ki; meg-

győződven, hogy az helyesebben nem is cselekedhetett volna.

Felállt, megölelte, simogatta Bélát, kérte, hogy feledje el a mit mondott, nem haragszik már, csodálja is, hogy tudott ily ostobaságon annyira felindulni; — de mikor az a lány, vagy . . . micsoda? egészen kihozta sodrából. Azt mondta, megkérted, nőül akarod venni, ha! ha! ha! Béla és neje! eredeti egy gondolat! sajátóságos házasság lenne mondhatom, hanem hiszen majd elintézem én az egész comediát.

Másnap elment Viletti Fannihoz, elmondta: hogy nagyon sajnálja, de hát hiában, nem lesz a házasságból semmi.

Bélának nincs biztos állása, s ki tudja, lesz-e módja mostanában, hogy egy családot eltartson. Ő Terézzel alig képesek nagyon takarékosan a nyugdíjból kijönni, annál fogva fiának mit sem adhat; s mint tudja, Fanninak sincs vagyona. — Ily körülmények közt a házasság csak nyomort és inséget vonna maga

után stb. Azért jó lesz, ha a kisasszony ? is belenyugszik, mint Béla, s jobb szerencse után vár.

A pedig a helyett, hogy megnyugodott volna, nyakába borult az öregnek ; összevissza csókolta redős arcát. Megköszönte szépen, hogy más okot nem talált a házasság ellen. — Hiszen jól tudja ő ezt, meggondolta előre, nem azért megy ő Bélához, hogy terhére, hanem inkább könnyebbségére legyen, tanít apró leányokat, készít finom női munkákat, dolgozik éjjel nappal, hogy ha bár ő maga is érezne valami hiányt ; kedves Bélája eddigi kényelméből mit se nélkülözzön.

Viletti nem volt szónok, — a katonát nem szokták arra tanítani — elég megerőttesébe került a tegnapi bombasticus, és a mai kérdésnek is beillő nyájas beszéd, minek kísértene meg egy harmadik sikertelen beszédet, hiszen lehetlen, hogy ez az asszonyszemély magában volna ; boszorkányokkal cimborál bizonyosan.

Nem is ceremoniázott sokat, hanem röviden kijelentette, hogy nem egyezik a házasságba . . punctum, s azzal ott hagyta Fannit a faképnél.

Ez már aztán elég érthetően és határozottan volt mondva; de azért ne higgye az olvasó, hogy Fanni capitulált.

Sokkal szívósabb természete és talán kevesebb szerénysége volt, hogysen a legceskélyebb szalmaszálhoz is ne kapaszzkodjék.

Még az nap elment az időközben hazajött Adélhez, sirva panaszolta el szerencsétlenségét, a méltatlan bánásmódot, melyet egyedül szegénysége miatt kell tünie. Kérte, legyen pártfogója, ne taszítsák el maguktól, engesztelje és nyerje meg atyját részére.

Adél mosolygott előbb, azután összeszedvén magát, komolyan figyelmeztette Fannit, hogy elég volt már a bolondoskodásból, ne tegye magát nevetségessé, hiszen nem veheti őt el Béla soha, . . mert hát az tulajdonképen nem is Béla, hanem . . . Camilla.

Ez kétségkivül igen nagy hiba volt Adéltól. A család egyetértőleg határozta el, hogy Bélát semmi körülmény miatt el nem árulják. Azonban mentségül szolgál, hogy miután sem visszavonulás, sem lemondás, sem atyja beleegyezésének határozott megtagadása mit sem használt; nem talált más módot a kiábrándulásra.

Láttatok-e már furiát, harpiát s más csodaszörnyeket lerajzolva, a mint kigyóhadjuk sziszegve emelkedik fel szálankint — szeméből könny helyett csepeg a fekete vér, — holló fekete tolluk fel van borzalva, s horgos karmaikat kiterjesztik áldozatuk felé? — — ha nem, — úgy hiába írom le a jelenetet . . . Fanniról fogalmatok sem lehet.

Haja ég felé meredt, szemei vérben forogtak, — arcán zöld, sárga, fehér szín változott, ajkai megkékültek; s egész testében reszketett a dühtől.

Nem beszélt, nem kiáltott, ordított mint veszett oroszlán.

Micsoda? jól hallottam-é? rikácsolá állati hangon — nem vehet el? mert nem Béla, hanem Camilla, tehát leány? Ó! mily botrány, mily alávalóság. Engem a szegény, elhagyott leányt ily nevetség, ily guny tárgyává tenni. Van-e oly neme a boszunak, a mely ehez méltó volna? mit tegyek? hol kezdjem? ki fog nekem e megalááztatásért elégtételt adni?

De jól van, — megmutatom, hogy K . . Fannit boszulatlanul nem lehet bántalmazni, — lerántom álarczát a nyomorúnak, hadd ne vessék, hadd gúnyolják, mint ő kinevet engem; — s ezzel, nem is köszöntve Adélt elrohant.

Ez időtől fogva sem Terézhez, sem Adélhoz nem ment többet; s egy hét mulva végképen eltávozott a városból.

Szilárdfinak épen név estéje volt az nap; nagy társaság gyült össze náluk.

Már a vendégek megjelenésekor lehetett észlelni, hogy valami történt a városban; miről a háziaknak még nincs tudomásuk.

A férfiak körbe állva, halkán társalogtak s közbe-közbe nagyot nevettek.

A nők lassan sugdostak valamit egymásnak; a mire aztán gúnyosan mosolyogtak.

Adélnek feltűnt a sajátságos, nem igen illedelmes magaviselet. Ő iránta eddig kiváló figyelemmel s tisztelettel viseltetett mindenki, s házánál jól találták magukat a vendégek, s ime most! . . . elmélkedését nem folytathatta tovább; a mint Béla a terembe lépett, az egész társaság, mint egy villany ütésre általános hahotára fakadt.

A talány meg volt fejtve. Fanni felfedezte a titkot; s e volt oka a vendégek különös magaviseletének.

Adél sietett férjét és atyját — kik a hivatal szobában, épen a bekövetkezhető kellemtelenség felett tanácskoznak, — tudósítani.

Rosszul hatott mindenikre, s egész estve nem bírtak lehangoltságukon uralkodni.

Béla azt hitte előbb, hogy Fannin nevetnek; a ki az eddig osztogatott kosarak

helyett, maga kapott egyett cserébe. De midőn a pajkos férfiak kezét szorongatni kezdtek, s csintalan mosolylyal néztek szemébe, — a nők meg ha szépelegni akart, egymásra nevettek, s nem is halgattak beszédjére, — sőt egy hamis menyecske, még azt a bátorság is vette magának, hogy felállt, s össze vissza csókolta, — mit azok a férfiak úgy irigyeltek — azután még azt mondta neki, hogy ne boldozék tovább, elég volt már, nem szép tőle hogy oly sokáig titkolódzott, mikor ő jól tudta, hogy az ő kedves Camilla barátnéja, csak nem akarta elrontani a mulatságot, ha már épen oly nagy kedve van ahoz a csuf férfi ruhához, a mit ő a világért fel nem venne! — de most már vége legyen, Fanni ki adott rajta, s az egész városban csak róla beszélnek; — eddig nem tapasztalt zavarba jött, s néhány perczig nem birt szóhoz jutni.

A mint aztán meggyőződött, hogy hasztalan erőltetné tovább a dolgot, ha már az a sárkány csakugyan elárulta; nagyot nevetett,

— a mely nem volt ugyan minden erőltetés nélkül — s igyekezett alperesből felperessé lenni.

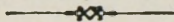
No hát igen, leány vagyok s van-e abban valami nevetni való? talán nem eléggé jól vittem szerepemet? van-e valakinek kifogása ellene? azt hiszem, én nevethetek jogosabban; hogy kegyeteket oly ügyesen rá tudtam szedni.

A nem várt, minden zavarodás nélküli nyilatkozat — mert itt is segített a színészi gyakorlat — egészen más fordulatot adott a dolognak, nem gunyolták többé, elismerték, hogy a férfi szerep elég ügyesen volt adva, s ezért nincs épen semmi gáncsolni való, sőt a játékosnak csak előnyére lehet felróni, hogy ök lévén rászedve, inkább rajtok lehetne nevetni; sat. . . . a társalgás rendes kerékvágásába jött, s vissza állott a szokott jó hangulat.

És ha ez időtől fogva leteszi Béla a férfi ruhát, nem lesz semmi következése, jókat nevetnek olykor rajta, — s a mi reá nézve

legkivánatosabb leendett: Fanni nem talál tárgyat bosszujához.

De hiába! nem lehetett rávenni, haszttalan volt minden kérés, fenyegetés, sógora figyelmeztetése, hogy nem csak guny és nevetség tárgyává teszi mindnyájukat, hanem magára vonja a közfigyelmet is, a mit a kémekkel körülvelt, semmi feltűnőt meg nem tűrő kormány elnézni nem fog, — hogy mint leány ő nála épen úgy, sőt sokkal biztosabban ellehet, folytathatja eddigi foglalkozását itthon az irodában; . . . a gyermek korától fogva vele nőtt makacsság, s önfejűségen meg tört a jó tanács, s kijelentette, hogy inkább eltávozik a háztól, a városból, de ruháját nem teszi le.

VII.

Menekülés.

Lakott abban a városban többi közt egy Sunyi nevű ember, életmódjára nézve földműves, de a ki mivel két latin osztályt elvégzett; szerette magát a tisztesb rendűek — honoratiorok — közé sorozni.

Egész birtoka ház, kevés szőlő, s néhány hold földből állott, melyből, a nélkül hogy az eke szarvát maga is meg ne fogja; nem élhetett volna meg.

Hogy ezt, mint véleménye szerint rangjához nem illő!! foglalkozást kikerülje, s a kisvárosi uri! clubb is befogadja; hol egy hol más hivatalt viselt a városnál.

Ez abban az időben, mikor elkezdve egy némely miniszteren, le az utolsó falusi kis bíróig, minden államszolga igyekezett, állását lehetőleg — pedig hej! sok minden lehetett

akkor — értékesíteni, s a más gondolkozásu majd olyan ritka volt mint a fehér holló; csak pénzzel, vagy más, annál is kapósabb! ajándékkal volt kivihető.

Pénze szűken lévén Sunyinak, neje egy két értelmű, nagyravágyó, és szerfelett nyalánk asszony, a ki egy kis kényelemért, és naponkinti 3 pohár kávéért — a minek nagy bolondja volt — bár mire is képes lett volna, arra az eredeti gondolatra jött, hogy házánál össze jöveleteket rendez; könyelmű nők és hivatalnokok között, s ez által fogja őket férje ügyének meg nyerni. A fogás annyira sikerült, hogy a főnök, a kinek a becsstelen anya saját leányát áldozta fel!! a közelebbi tiszti kinevezéskor, az egész közönség ellenzése daczára, az eddig csak másodrendű hivaltalt viselt Sunyit, polgárnagynak nevezte ki.

Irtózatos, de való! s a ki nagyításnak venné az elmondottakat, fülébe sugom, hogy ez az átkozott! ötvenes években történt, a mikor többek közt, egy fokról fokra emel-

kedett főbb hivatalnok, akkor mint megyei első biztos, bordély házakból össze szedett erkölcstelen nőkkel tartott orgiát; a szüz isten anya képével diszesített megye teremében.

Egyik megyei törvényszég pléhgalléros ülnökei, mint rögtön ítélő bíróság, három szerencsétlen ember társuk feletti halálos ítélet kimondása után, sorba állítva a megyeház folyosóján, néhány emancipált nőt; vig nevetés mellett válogattak köztük.

Mindez csak egyes, csekély része azon botrányos, erkölcstelen tetteknek, melyeket az akkori hivatalnokok elkövettek.

És ez a léha nép, ez a „rut sybarita faj“ épen ugy beillik az alkotmányos kormány gépezetébe; mint beillett a „vér szagu“ Bach bureaujába. *)

*) Vannak egyes tiszteletre méltó kivételek, a kik becsületére válnak bár mely kormánynak, s a kiket mellőzni a közügy hátrányára volna; de his fabula non narratur. K.

Ezek számára minden korszak, minden kormányforma rózsákat terem, — míg a szegény honvédek éhen halnak; ezek bőség és kényelemben töltik sivár életüket.

Azt hozzák föl mellettük, hogy nem kell szaporítani az elégedetlenek számát, ne hogy zavart csináljanak, s megnehezítsék az átalakulást.

Soha bizony! hát a ki husz évig elégedetlen volt, türt, nélkülözött az tovább is elégedetlenkedhet? — vagy attól nem kell félni; — jó becsületes, békeszerető hazafi? — Épen azért kellene méltányolni, s megjutalmazni; mert saját érdekét alá rendeli a hazáénak, míg ama nynicus hadnak: „Ubi bene; ibi patria“, (a hol jól megy dolga; ott virul hazája.) s nem lehet hűségükben bizni.

Mondják továbbá, hogy azok gyakorlott, kitanult! emberek, kis ujjukban van minden paragraphus? az igazság szolgáltatást nem lehet kockáztatni.

Bajcsy uram, a csizmadiából lett komáromi alispán, oly talpra esett ítéleteket hozott, hogy a királyi tábla is helyben hagyta.

Az igazságszolgáltatáshoz jóformán elég: ha valakinek józan ítélő tehetsége van; s az előtte írva lévő törvényt helyesen tudja alkalmazni.

Aztán ha hibás az ítélet, lehet a perorvoslatokkal élni; nem veszélyeztetik a személy és vagyoni jog. — De ha a közerkölcsiség méltelyeztetik meg, a feljebb valók botrányos élete által, — ha a lánglelkű Berzsenyiként a:

„Minden országnak támasza, talpköve,

„A tiszta erkölcs megvész“, —

.

isten sem segít elkorcsosult hazánkon más-ként, mint Sodomán és Gomorán, elsüllyeszti.

Egyedül a kormányra nézve van némi képzelt előny ezekből az emberekből; nagyon kényelmes velük kormányozni. Megszokván az absolute subordinatiót, és semmi más érde-

kük nem lévén, mint saját kedves énjükről gondoskodni, bárkitől jöjjön a fizetés; nem resonnairoznak, nincs elvük, nincs véleményük, teljesítik gépileg, a mit rájuk parancsolnak. Ugy de:

Alkotmányos kormánynak nincs szüksége eltörpült, szolgálékü emberekre, — a vélemény szabad nyilvánítása edzi, erősíti az alkotmányos életet, — azt tehát nem félni, hanem tisztelni kell. Csak az oly alkotmányos kormány felel meg hivatásának, s lehet tartós; a mely szilárd jellemü, próbált hűségü hazafiakkal veszi körül magát.

Sunyiné, ez az elvetemült nő volt Fanni legmeghittebb barátnéja, a mi a kalandornő rejtélyes, többféle találgatásra alkalmúl szolgáló egyéniségéből magyarázható ki.

Ehez ment a Bélával vallott kudarcz után is; s együtt készítették el a bosszú tervet.

Abban egyeztek meg, hogy S . . . né A . . . ra, a hová Fanni menendő volt, Béla

körülményeiről hetenkint legalább egyszer írni fog, s ha ez eltávoznék P . . . ról azonnal tudósítja, megnevezvén a helyet, ahova ment. Ő az alatt majd elkészíti feje allyát, s ha ismeretlen helyre távoznék, felkutatja a föld alatt is.

Béla nem gyanítván semmi rosszat; még néhány napig sógoránál maradt.

Mintegy öt nappal Fanni távozása után, Szilárdfi sietve nyitott az irodába, értesítvén Bélát, hogy a járásbíróhoz néhány perccel ez előtt érkezett A . . . ról egy csendőr tiszt, s azonnal felöle tudakozódott; azért vagy öltözön át rögtön, vagy rejtse el magát, s ő majd gondoskodni fog, éjjeli elszállításáról.

Béla az utóbbit választotta, s az istálló padláson egy csomó széna mögé bujt.

Alig volt annyi ideje, hogy elrejtőzzék, a csendőr hadnagy két közzsandárral megjelent, s nem minden tétova nélkül előadta Szilárdfinak, hogy rendelete van bizonyos V . . Béla nevű gyanus egyén elfogatására,

a ki állítólag a háznál tartózkodik. Azért felkéri a házi urat, hogy saját és megnevezett érdekében, ne ellenkezzék, s ha csakugyan itt van; engedje elkisélni.

Szilárdfi, nem annyira a felszólítás miatt, mert arra el volt készülve — mint a tiszt udvarias modoraáltal meglepetve, egy pár perczig szótlan állt, — azután üléssel kínálván meg a hadnagyot, maga is helyet foglalt mellette, s nem késett a rövid halgatást indokolni, a mi ugy látszott; nem volt kellemetlen a tisztre nézve.

Valóban hadnagy ur! szólt! nagyon sajnálnám, ha meglepetésemnek más értelmet adna az igaznál, a mily gyakoriak napjainkban a zaklatások — bocsánat; e kitévelt nem alkalmazom ön lovagias fellépésére — fájdalom; épen oly ritkaság, az önéhez hasonló kikapó bántás; s a nem titkolható zavar innen magyarázható.

A mi magát a tárgyat illeti, ez a mily

nevetséges, figyelmet nem érdemlő; épen oly kellemetlen reám, s egész családukra nézve.

V . . Béla, kiről a rendelet szóll, ipam Villetti Felix nyugalmazott császári főhadnagy leánya Camilla, a ki ez előtt hat évvel, mikor attyát Lengyelországba áttették, csupa szeszélyből nem akarván azt követni, férfi ruhát vett fel, színész lett; s azóta semmi áron nem lehet rávenni, hogy tegye le azt.

Egyébiránt két nap óta nincs hon, azt mondta, hogy B . . . megyébe K . . ra megy; egy leánykori barátnéja látogatására.

Különös szeszélye, nőknek udvarolni, s kedvet talál benne; ha valamelyiket rászedheti. Nem régiben is épen a miatt ment el e városból, egy, különben nagyon is rejtélyes, két értelmű nő, s aligha csalódom, ha e szerencsét hadnagy urhoz, ezzel hozom kapcsolatba.

A hadnagy meg volt elégedve a fogadtással, — a Béla személyiségét illető előadásra nem tett megjegyzést — valószínűleg így ad-

ták azt elő a járásbiróságnak is — a két nap előtti eltávozás miatt, nem állítjuk, hogy kétsége nem volt, de nem mutatta azt, hanem azon megnyugtató kijelentéssel távozott, hogy az előadottak után, eljárását befejezettnek tekintti, mert ámbár collegái közül többen más-ként vélekednek, neki, miután V .^o. Béla elfogatására küldetett ki, V . . Camillával semmi dolga, s nők ellen nem szokott hajtó vadászatot tartani.

Ez uttal tehát nem sikerült Fanni bosszuja, mert hogy a csendőrhadnagy az ő feladása folytán küldetett ki; azon kétkedni egy percig sem lehetett.

Alig esteledett be, Szilárdfi saját kocsiján elküldte Bélát K . . . ra, hova csak másnap alkonyatkor érkezett meg.

Berta — a számtartóné, Béla említett barátnéja — a kertben veteményezett; midőn a koci kapujok előtt megállt. Látván, hogy esinosan öltözött fiatal ember ül rajta; félbe hagyta foglalkozását, s a ház felé indult.

A konyha ajtóban találkoztak, s Béla, ajkához illesztvén mutató ujját, a mit Berta azonnal elértett; ennek felkiáltását megelőzte.

Vissza mentek a kertbe, honnan a cselédek már eltávoztak.

Itt előadta Béla a lehető legrövidebben a mi reá nézve legszükségesebb volt, azután komolyan kérdezte Bertától: bizhat-e benne, hogy titkát nem árulja el? mit ez ünnepélyesen megígért, megemlítette, hogy házuknál aligha nem fog egy másik ismerősre is találni; de attól se tartson semmit, jót áll érte, hogy az sem fogja elárulni.

Férjem, folytatá Berta, felment az igazgatóhoz, s fél óra előtt aligha jön vissza, addig kibeszéljük magunkat, s ha megérkezik, mint távoli rokonomat, s menekültet foglak bemutatni; a mi elég ok arra, hogy szívesen látott vendége légy.

Ó! mi nálunk az utolsó béres is érti; mi az a . . . menekült; s tudja mivel tartozik neki.

Sokszor sirtam örömben, mikor látam — kivált egy évvel ezelőtt, mert most már ritkábbak a szegény menekültek — hogy a durva, miveletlen nép, a ki a német inspectorral csak úgy félvállról beszél, ha valamelyik cseh hivatalnok kérdezi, tudja a f . . e, látta a f . . e feleleteket ad, gyakrabban emliti Isten nevét káromkodásában, mint az imádságban; mily szerény, alázatos, nyájas egy kiéhezett, rongyos menekült irányában, mily büszkén dicsekszik vele, hogy az éjszaka is egy ur volt nála, — no tudja számtartóné asszonyom, olyan mi hozzánk tartozó ur, — hogy régen nem volt olyan jó uri gulyáshus, meg a négygarasos karczos, mint tegnap este, mert hát az a jó ur, hogy az Isten áldja meg, a hol egyet lép; nem nem akart magában enni. No hiszen ez a sok icsek, vicsek, utsch, futsch, a kik a zabkenyértől szöktek meg, majd ennének egy asztalnál, az ilyen szegény emberrel.

Restellem is nagyon, hogy mellé kellett ülni, de nem hagyott békét, még azt akarta,

hogy csak úgy szurtosan üljek le, itt aztán már én nem tágitottam; s csak azután ültem le az asztal végire; mikor Panni tisztát adott rám a benyilóban.

Bevezette Berta vendégét a balra nyíló szobába.

Itt egy körülbelől husz éves, igen csinos leány épen madarai etetésével foglalkozott, s nem is figyelve az ajtónyitásra, csak akkor hagyta azt félbe, mikor a „jó estét“ kívánásra megrezzent.

V. Béla távoli rokonunk, S. Vilma nővérem, mutatá be Berta, a vélt ismeretleneket egymásnak.

Legyen üdvözölve, mondá Vilma nyájasan, kezét nyujtván az érkezőnek, s azután figyelmesen nézvén arczába, mosolyogva tevé bozzá: ugy-e Béla barátom, mikor Szeben alatt bivuakiroztunk, nem gondoltad, hogy valaha ilyen foglalkozásban találsz?

Ezalatt Béla is figyelmesebben nézett a beszélőre, s egyszerre vigan kiáltott fel: hát

te vagy Endre? no megállj, ezért meglakolsz, élet-halálra fogok udvarolni, s nem nyugszom, míg meg nem hódítalak.

Állok elébe, mond a leány, de alig hiszem, hogy sikere legyen, szívem zárva lesz a szerelem előtt; míg szerencsétlen hazánk sorsa jobbra nem fordul.

Elbeszélték azután Bertának, hogy Erdélyben többször találkoztak, hol Vilma, — a mit nénje is tudott — S. Endre név alatt, mint önkéntes hadnagy szolgált.

De derék! de dicső! mond Berta, nem birva örömével, no lám! nem megmondtam oda künn, hogy itt még ismerősre is találhatsz; csakhamar aztán utána tevé: hanem azért ne hagyjuk magunkat tulragadtatni az öröm által, jó lesz, ha míg öregem visszatér, megállapodunk a teendőkre nézve.

Igazad van, szolt Béla; ez a fő mindenek előtt. Én leghelyesebbnek találom, ha férjed előtt V. Béla leszek, előttetek pedig, Vilmát is

ideértve, kiben teljesen megbizom, leszek a mi tulajdonképen vagyok: Camilla, a ti szerető, őszinte barátnétok.

No, én ugyan derék lovagra tettem szert, mond a csodálkozásból magához jött Vilma, ő férfinak hitte Bélát, hanem se baj! udvarló helyett, a ki hűtlen is lehetett volna, nyertem egy kedves, szeretetreméltó barátnét, s ez bizonyosan többet ér amannál. Ezzel a három hölgy, megölelvén egymást, örök barátságot fogadtak.

Nem sokára hazajött a számtartó is, s az estét vig beszélgetés közt töltötték el.

Apropos! egy jó tervem van Béla öcsémre nézve, szólt a kedélyes társalgás közben Gellai a számtartó.

Két hét előtt megengedte az igazgató, hogy összehalmozott teendőim miatt, harminc forint fizetéssel egy dijnokot vegyek magam mellé, de mindeddig kedvemre valót nem találtam; ha tehát egyelőre e szerény állással megelégednék, szivesen veszem magam mellé.

Béla örömmel fogadta az ajánlatot, kezdte hinni, hogy szerencsecsillaga vezette e kedvelt család körébe.

Másnap bevezette Gellai az új dijnokot hivatalos szobájába, megmutogatta neki az irattárt, különösen azon csomagokat, melyek bevégezetlenek, megmagyarázván: melyikkel mit kell tenni, mi benne az elintézni való.

Volt többek közt két számadás, melyek az igazgatótól több rendbeli észrevételekkel küldettek vissza; a talált nehézségek megfejtése és hibák kiigazítása végett.

Gellai értette ugyan a német nyelvet, s minthogy olykor elkerülhetlen volt, egy-két jelentést fogalmazott is azon; de az ivekre terjedő s több pontokból álló észrevételekre helyesen jelezni meg, sem kedvet, sem képességet nem érzett magában.

Pedig hetek óta hevert már ott a két számadás, s az igazgató sürgette a feleletet.

Tudakozódott is több ízben a vidéken olyan egyén után, a ki segitene rajta; de mind-

eddig nem talált. Hirlapokban pedig nem merte köröztetni, mert ez által elárulta volna, mit eddig sikerült takargatni, hogy németül nem tud s a magyarul csak hibásan beszélő becsületes hannoveránus inspector Wenden uram, aligha ki nem tette volna a szürét.

Nagy volt tehát öröme, midőn Béla tudtára adta, hogy ő épen úgy ért, fogalmaz és ír németül mint magyarul. Majd felolvassa pontonkint az észrevételeket, megmagyarázza, melyik mit jelent, Gellai tegye meg ellenészrevételeit magyarul; s a szerint elfogja készíteni a német jelentést.

Óh, kedves öcsém! mondá a számtartó, megölelvén Bélát, nem képzei, mily nagy aggodalomtól ment meg ez által; s mennyire lekötelezi egész családomat.

A jelentés harmadnapra készen volt, leírva oly helyesen és szépen, mintha csak a müirászat tereméből került volna ki.

Ki volt boldogabb Gellainál? diadallal vitte a számadást Wendenhez, a ki először is

a jelentést tekintvén meg, nem győzött eléggé csodálkozni azon.

Kérdezte a számtartótól, hogy hol tett szert azokra a megbecsülhetlen kezekre, hiszen — mondá — olyan aquisitió ez az uradalomra nézve, a mit eléggé méltányolni nem lehet. Ő, mióta kijött hazájából, nem olvasott ily gyönyörű német irást.

A mint elmondta Gellai, hogy azt a legközelébb alkalmazott dijnok Viletti Béla írta, azonnal egy hajdu által magához kérette őt.

Béla megjelenvén az igazgató előtt, ez minden előzmény nélkül, levett értékes pipagyűjteményéből egy egészen új, gyönyörű habpipát, s ezen szavakkal nyújtotta oda neki: fogja barátom egyelőre e csekélységet elismerésem jeléül. Önben egy rég nélkülözött, hasznos egyént nyert az uradalom, gondom lesz rá, hogy kellőleg méltányoltassék. Ha bevégzik számtartó urral a hátrányok feldolgozását, fel-emelt fizetéssel, rendes irnoknak fogom kinevezni, s mellettem lesz saját irodámban.

Béla megköszönte a principális hízeltő ajánlatát s csak arra kérte, hogy mint irnok is rokonainál lakhasson, mibe az bele egyezett.

Elérte hát vágyai netovábbját, nemcsak egy kedves család vette körül barátsággal, szeretettel, hanem kinyerte becsülését az uradalom teljhatalmu igazgatójának is, mely által számára nemcsak gondnélküli élet, hanem előmenetele is biztosítva volt.

Miért, hogy az irigység és hosszú Damokles-kardja azok feje felett függ leggyakrabban, a kik magukat boldogoknak hiszik.

A mint sok esetben igaz, hogy a segítség akkor van legközelebb, mikor a veszély legnagyobb; épen ugy igaz az is, hogy a szerencsétlenség gyakran a legnagyobb boldogság közepette lepi meg az embert. Tapasztalni fogjuk azt jelen esetben is, de ne előzzük meg az eseményeket.

Béla két hónapig dolgozott a számtartónál, mely idő alatt minden restantiák, egész a

folyó számig elintéztettek; s az irattár tökéletes rendbe hozatott.

Oly ügyesen és hamar dolgozott, hogy Gellai a délutáni munkától egészen felmentette; elégnek tartván egy napra, a mit délelőtt elvégezett.

Délutánonkint rendesen együtt volt Bertával és Vilmával, az időt vig csevegéssel s kalandjaik elbeszélésével, mert Vilmának is voltak olyanok, töltvén el.

Olykor kirándultak a szomszéd puszták és falukra, hol Bertáéknak számos ismerőseik voltak.

Béla nem került ugyan a férfiak társágát, de ellenkezőleg P. . . ni magaviseletével; mindenkor szerény és a mulatozásban mérsékelt volt.

A mennyit a nők előtt ezzel, épen annyit nyert a férfiak előtt, kik különben mint cimborára nem sokat adtak, szabad szellemü, művelt társalgása által.

Oly visszavonult volt, annyira tartózko-

dott a magyar ember abban az időben, minden, a hazára vagy politikára vonatkozó megjegyzésektől, hogy ha valaki a társalgást ilyenre vitte át; a jobbak, féltő tisztelettel csoportosultak körülte, míg a gyávábbak, meghunyászkodva vonultak fére onnan.

Béla rövid időn a vidék kitüntetett kedvence lön.

Nem örömet hallotta ezt az igazgató, miután okát sem hallgatták el előtte.

Nem is késett figyelmeztetni irnokát a bekövetkezhető kellemetlenségekre.

Nem vagyok valami nagy barátja — mondá — a magyar nemzetnek, mióta törvényes uralkodója ellen fellázadt; de barátja vagyok Gellainak, családjának s mindenek felett jóakarója önnek.

Azért komolyan figyelmeztetem, ovakodjék bármely társaságban a politikáról beszélni, különösen oly szabad szellemben nyilatkozni, mint hallom, hogy azt tenni szokta; ha nem

akarja magát és számtartóékat is bajba keverni.

Igazgató ur! vette át a szót Béla, mindenekelőtt azt vagyok bátor megjegyezni, hogy a közelebbi évek eseményei a történelemnek vannak átadva, ennek lesz fennhagyva, ítéletet hozni azok felett, csak az említett lázadásnak kívánok valódi értelmet adni, midőn azt a nemzet önvédelmi s így jogos harcának nevezem.

A mi társaságokbani magamviseletét illeti, nem emlékszem, hogy valaha olyat mondtam volna, a mi nem igaz, s a mibe bárki is megbotránkozhatott volna. Egyébiránt nagyon köszönöm a szives figyelmeztetést, s igyekezni fogok ezután minél ritkábban társaságban megjelenni.

Helyesen ifju barátom! folytatá az inspec-tor a beszélgetést, mert látja ön, nem mindig helyes és észszerű az igazat kimondani, s jelenleg épen olyan időt élünk, a melyre önök

példabeszédje: „szólj igazat, betörök a fejed,“ nagyon rá illik.

Aztán ön még nagyon ifju, tapasztalatlan, nem ismeri az embereket, a kik közt talán épen annyi az álnok, ravasz, mint a becsületes, őszinte.

A magyar szeret egyenes, nyílt jellemével dicsekedni, a mi nagyra becsülendő tulajdon s egyforma gondolkozásu emberek közt nem is veszedelmes.

De egy idő óta annyira elszaporodtak a titkos kémek, hogy alig jön össze egy népe-sebb társaság, a legjobb ismerősök közül; hogy ne lenne köztük, s e tekintetben a magyar sem kivétel, van köztük is akárhány ilyen elvetemedett.

Felszólította aztán Wenden, hogy miután Gellainál bevégezte a rábizottakat; foglalja el helyét az ő irodájában, s hizelegve tevé hozzá: családornak már régen feldicsértem önt, s alig várják, hogy személyesen is megismerhessék, kivált mióta tudják, hogy a német

nyelven tökéletesen jártas, s képzelje csak! leányom miért vágyik annyira önt látni s ismerni? aligha találná ki, mert a mint mondja, még nem látott honvédet, azoknak pedig nagyon derék fiuknak kell lenni, . . a kis rebellis.

Arra is számít, hogy öntől — ha elfogadja tanítványának — naponkint egy órát vesz a magyar nyelvből.

Ebből láthatja, hogy nálam jó helye lesz, s családom vetekedni fog Gellaiékkal az ön iránti szeretetben.

Következő napon elfoglalta Béla új állomását, s midőn dél tájban az igazgató bemutatta családjának, mint valami régi jó ismerős, olyan fesztelenül s megelőző szivességgel fogadtatott.

A háziasszony, egy negyvenes, jó kinézésű német nő, kinek arcán egy tekintetre fel lehetett ismerni a veleszületett szivjóságot, kezét nyújtá neki, mit ő a legőszintébb tisztelet kifejezésével emelt ajkaihoz.

Az eleven, angyalarcu, 12 éves Betti „Isten hozta“ köszöntéssel üdvözölte, ami anynyival kellemesebben lepte meg Bélát, mivel a hangkiejtésből lehetlen volt nem következtetni, hogy a két szót aligha nem az ő kedvéért tanulta be.

A társalgás természetesen németül folyt, melyből meggyőződött az igazgatóné, hogy nem csak a magyar nyelvben, hanem a németben is leczkét vehetnek Bélától, aki az ő darabos, döcögös hannoveri kiejtésük mellett a legsimább dialectussal beszélt.

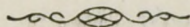
Annyira megnyerte Béla főnöknéje rokonszenvét, hogy távozásakor minél gyakoribb látogatásra kérte fel, kijelentvén, hogy háza mindig nyitva lesz előtte, s tekintse őket rokoniul.

Meglephetné az olvasót, hogy egy nő, aki nem csak idegen ajku, hanem idegen országból is való, első találkozáskor annyira kitüntet egy ismeretlen magyar ifjút, hogy házát egyszer mindenkorra megnyitja előtte,

s családját rokonaiul ajánlja fel; de ne feledjük, hogy Béla igen finom társalgó volt s ami több, s ami legfőbb, birta a talizmánt, mely a nők szívéhez s bizalmához vezet.

Bármily jól esett is azonban az igazgatóék általi kitüntetése, nem titkolhatta el Bertaék előtt a kedvetlenséget, mely kedélyére hatott.

Az ebédnél szokása ellen nagyon keveset beszélt, s midőn okát kérdezték, elkeseredve beszélte el az előbbi napon Wendentől hallottakat; fájdalmát fejezván ki afelett, hogy jövőre társaságba nem kísérheti őket. Csak akkor enyhült némileg fájdalma, midőn Berta és Vilma tudtára adták, hogy amiatt bizony egy rossz órát se csináljon magának, hiszen ők eddig is csak az ő szórakozásáért keresték fel a társaságokat, ha ez nincs kedve szerint, sokkal szivesebben maradnak itthon, a hol nem foglalják el mások, egészen az övék lesz.

VIII.

A brutalismus áldozata.

Megkezdte Béla új foglalkozását az inspector mellett, s egyszersmind a kis Betti magyar nyelvbeni oktatását is.

Ezután úgy osztatta be idejét, hogy délelőtt az igazgatóéknál, délután Bertáéknál volt.

Betti csak hamar megbarátkozott instructorával; örült, ha a tanóra közeledett.

Béla nem volt szigorú, pedans, aki meguntatja növendékével a tanulást; jó kedvvel, mulattatva tanított. Előadásában gyakran ártatlan adomákat szőtt bele, minn a különben is vigkedélyű leány jókat nevetett.

Hát még mikor anyja kérésére hadjárati élményeit beszélte el, nemes tüzzel festvén a honvéd lelkesedését, rettenthetlen bátorságát és páratlan vitézségét.

Ilyenkor Betti egészen el volt ragadtatva, arca kigyuladt, nagy, kékszeműi ragyogtak, s látszott rajta, hogy a kis német leány egészen bele képzei magát az eseményekbe.

A hol csak lehetett, nem mulasztotta el beleszöni, hogy a magyar nemzet saját hibája nélkül sodortatott a véres harcba, hogy a megtámadásra legkisebb igazságos ok sem volt, s jogtalanul megtámadtatván, kénytelen volt önfentartásáért, lételéért küzdeni.

Oly meghatón, oly kétségbe vonhatlan adatokkal igazolva adta mindezt elő, hogy az igazgatóné és leánya egészen át voltak hatva, s csak hamar a magyar ügy leghivebb proze-lytái lettek.

Panaszkodott az igazgatóné, hogy egyedül saját házi körére lévén utalva, nagyon unalmas napokat él.

Szeretne megismerkedni különösen a számtartóékkal, kikről oly sok szépet hallott, de nem értvén egymás nyelvét, nem társaloghatnak együtt.

O! ezen könnyü segíteni, vigasztalá Béla a jószívü főnöknét.

Berta és Vilma épen így beszélnek, ök szinte ohajtják nagysád társaságát.

Ha megvan a jószándék és cél, eszközt is lehet találni kiviteléhez.

Fogadjanak el engem udvari tolmácsnak, folytatá mosolyogva, én örömet leszek a társalgás közvetítője.

Betti kisasszony legtöbbet nyer általa, a kellemes időtöltés mellett gyakorolván magát a magyar nyelvben is.

Sőt biztosan hiszem, hogy a széphanzásu nyelvet, nem sokára nagysád is meg fogja kedvelni s tanulni.

Betti nem birt magával, ugrált, táncolt örömeiben, s ha anyja feddésétől nem tart, tán még nyakába is ugrik Bélának.

Már délután együtt volt a két család, s oly jól találták magukat, oly szívélyesen és minden fesz nélkül társalogtak együtt, mintha régi ismerősök lettek volna.

Betti csakhamar kedvencz tárgyára, a forradalomra s honvédekre tért át.

Mert ámbár csak 12 éves volt, mint egyetlen gyermeke a gazdag Wendennek, több joggal birt szülei körében, mint a mennyit más gyermekeknek e korban meg szoktak engedni.

De különben is az igazgatónének nem volt az a rossz szokása, hogy a nagyok társágából erővel kituszkolják a kisebbeket, hogy a gyermek aztán nem minden alap nélkül azon gondolatra jöjjön, mintha szülei titkos vagy tán épen erkölcstelen dolgokról beszélnének, amit velük közölni nem akarnak.

Kérdezte Vilmától, hogy hát ő volt-e honvéd? s midőn anyja nagyon is gyermekesnek nyilvánítván, figyelmeztette leányát, hogy katonák csak férfiakból szoktak lenni, a gyermek leány nem késett a felelettel, hogy miért volna csak férfiaknak megengedve a dicsőség harcolni hazájokért s a szabadságért küzdeni?

Ő bizony nem tartaná illetlennek, ha elég ereje volna hozzá, felvenni a puskát és kardot.

Vilma közelében állván, ennek alkalma volt megsugni, hogy igaza van, ő is volt honvéd.

Örömmel kiáltott fel a kis leány: no! lám kedves jó anyám, hogy nem volt gyermekes a kérdés; Vilma néni csakugyan volt honvéd, amiérr még jobban fogom szeretni ezután.

Valóban? kérdé mosolyogva a anya, hogy megszégyenít ez a kis fecsegő, mintha csak előre tudta volna.

De hát mondja csak kedves hugom, hogy gondolta rá magát a nehéz, veszélyes szolgálatra, melytől annyi férfi visszaretten? voltak-e többen is ilyen amazonok? s kegyed melyik ezredben szolgált?

Oh igen! édes néni, a bizalmas megszólítást egyszer mindenkorra az igazgató ur kérte ki, felelt Vilma, voltak többen is, e tekintetben s talán már egyébben is a magyar és lengyel nemzet egyformán érez, s ha nekünk nem

voltak is Plater Emiliáink, mint a lengyeleknek, de azért volt több nő, a ki megtette honleányi kötelességét a harctéren is. Én csak egy igénytelen hadnagyocska voltam a b...i önkénytesek közt.

Tul szerény kedves hugom, folytatá a házi asszony, — hadnagyocska? hát nem elég érdem-e, egy gyenge, az idők viszontagságaihoz nem szokott, kényelemben felnőtt leánynak, hogy a tiszti rangot megtudta nyerni, a mihez mindenesetre vitézség, bátorság, kitarás és sok türelem kellett.

Igy telt el az első délután, a két, egymást megszeretett család között, s nem győzték eléggé dicsérni Bélát, hogy nekik ily élvezetes összejövetelt szerzett.

Ezután gyakran felkeresték egymást, s a délutánokat hol egyik, hol másik háznál töltötték. Betti meg tanóráin kívül majd egész idejét Vilmánál töltötte s nem nyugodott addig mig az egyszer hadnagyi egyenruhájában nem mutatta be magát.

Ha boldog volt a két család egymás körében, hogy ne lett volna az Béla, kinek egyedül köszönhatték, hogy ennyi jó sziv egymáshoz közeledett.

Nem is késett tudatni atyjával és nővérével; kérvén őket, hogy látogassák meg, s legyenek tanui az őt környező boldogságnak.

E levél kimondhatlan örömet szerzett az öreg Vilettinek s leányának, a kik mindeddig bizonytalanságban lévén állapotja felől; sokat aggódtak miatta, s minthogy jól esik az embernek valamint fájdalmát, úgy örömét is közleni azokkal, kiket szeret; sietnek azt egy-két meghittebb barátjaikkal közölni.

Igy ment az tovább tovább, míg végre Sunyinéhez is eljutott.

Az irt azonnal Fanninak, tudósítván őt Béla hollétéről, s ezzel el volt vetve a kocka ennek sorsa felett.

Mintegy tiz nappal ezután, hogy Béla atyjának irt, egy estve ismét együtt volt a két család Wendenéknél; jelen voltak a férfiak is.

Vilma épen az angyalkuti csatát beszélte el, melyben a b...i önkéntesekkel együtt ő is részt vett, hol a magyarok ágyuitól megugrott osztrák tüzérek helyét, az öreg Kun bácsi, egy egyszerű aradi kefekötő, később tüzér-kapitány lett, foglalván el, maga egyedül töltött, irányzott, lött, s oly ügyesen fedezte a visszavonulást, hogy senki a magyar seregből el nem fogatott.

Erősen megkopogtatták az ajtót, s nem is várva a feleletet, egy csendőr-tizedes, két közemberrel a szobába lépett.

Meg volt lepetve az egész társaság, Béla gyanítván a látogatás okát, egy percre elhalványodott, a kis Betti ijedten simult anyjához, s a mint a tizedes elmondta, hogy V. Bélát keresi, egy éles sikoltással rogyott annak karjaiba.

Béla összeszedte magát, s szokott büszke hidegvérüséggel lépven elő, kérdezte a tizedest: mi rendelete van irányában?

Azonnal G.-ra vinni, kapitány ur elé, volt a rövid válasz.

Hasztalan volt minden kérés, s az inspektor azon ígérete, hogy másnap reggel maga fogja bevinni, a tizedes határozott utasítására hivatkozott, s csak annyi időt engedett, míg szükségesebb holmijáért, egy közsándár kíséretében, a számtartóékhöz ment.

Wenden saját fogatán, utravalóval bőven ellátva bocsátotta el Bélát, megígérvén neki, hogy rövid időn meglátogatja s érdekében minden lehetőt el fog követni.

Vilma kijelentette, hogy más nap utána megy s míg sorsa el nem dől, mellette marad.

A számtartó érzékenyen vett búcsút, neje és az igazgatóné sirva borultak nyakába; s nehezen tudtak megválni tőle.

A kis Betti magához tért ugyan ájulásából, de annyira el volt gyengülve, hogy ágyba kellett fektetni; s onnan nyújtotta, gyenge, reszkető kezét a bucsuzó felé.

Waldsviech kapitány, hova Bélát másnap reggel a tizedes vezette, igen szigorú, s a külsőségekre felette sokat tartó ember volt, s nem volt előtte nagy az áldozat; ha azzal hivatali buzgóságát tüntethette ki.

A mint a vádlottat elibe vezette a tizedes egy kis fényképet vett elő, s végig nézvéen Bélán, helyeslőleg bólintott fejével, jeléül, hogy az igazi áll előtte.

Midőn a szokott első kérdésre magát megnevezte Béla, komor redőkbe szedve homlokát, utasította azt vissza.

Tudom, mond nyersen, hogy így nevezi ön magát; hanem ez álnév.

Ön úgy van bejelentve, mint lengyel emissárius, bujtogató. Én sokáig laktam Lengyelországban; ott ilyen hangzású név nincs.

Béla gunyosan mosolygott a bölcs megjegyzésre, s csipősen kérdezé: szabad-e tudnom, ki volt szives a hős lengyel nemzet fiául jeleníteni fel; hogy megköszönjem neki e hízegő kitüntetését.

A kapitány, az azon időben, mikor egy csikós bojtárból lett közesendőr, bizonyos tekintetben felül állt a legfőbb politikai hatóságon, mindenki által rettegett hatalmas ur, meghunyászkodáshoz lévén szokva; zavarba jött a könnyed, sőt gunyoros feleletre, illetőleg kérdésre, s eltitkolhatlan haraggal utasította rendre a deliquenst. A bejelentőket mond, nem szokás megnevezni; nincs is rá szükség. Itt kérdezni csak egynek van joga; s a másinak kötelessége rá felelni. — Ugy hiszem e szerepeket feltudja osztani kettőnk között. — Figyelmeztetem egyuttal arra is, hogy nem pajtásával áll szemben, azért hagyjon fel az élceskedéssel, s feleljen kérdéseimre legjobb tudomása szerint illedelmesen, nem feledvén, hogy a makacsság, vagy illetlen magaviselet, csak helyzetét nehezíti; s hatalmamban áll önt a célszerűnek! talált eszközökkel! megtorolni.

Erre a biztatásra egy kissé borsódzott a Béla háta.

Hallotta már ő, mifélek azok a célszerűnek talált eszközök. — Ilyen célszerű eszköz volt többi közt; a nemeslelkű Maderschpachné megvirgácsoltatása is.

Legyőzve tehát ingerült hangulatát, hidegen mondá: kérdezzen kapitány ur; felelni fogok.

Mindenek előtt nevével kell tisztában lennem, folytatá a kapitány, kissé mérsékeltebb hangon; miután ön eddig csak álnevét mondta meg.

Nekem más nevem nincsen, s ha kétkezdik rajta kapitány ur; legegyszerűbb mód atyámat kérdezni meg.

Kicsoda ön atyja, s hol lakik? volt a további kérdés.

Viletti Felix, nyugalmazott császári főhadnagy P . . . n; felelé a kérdezett.

Jól van! elmehet, végezte a különös társalgást a kapitány, s intett a jelen volt tizedesnek, hogy vezesse az őrszobába.

Azután a szolgálaton lévő csendőrt egy sürgönnyel — melyben az öreg Villettit magához hívja — elküldte a postára.

Az igazgató beváltotta szavát, alig távozott a csendőr a sürgönnyel, megjelent, s mint tekintélyes és vagyonos ember, de mindenek felett jó érzelmű német! megelőző nyájas-sággal fogadtatott. — Sőt a mi kiváló kegy volt abban az időben, megengedett neki hogy Bélát négyszem közt meglátogathassa.

Szerette volna magával kezességen haza vinni, — de ismervén a reglement, nem kísérlette megkérni a kapitánytól.

A helyett tehát megtett minden rendelést, hogy semmiben hiányt ne szenvedjen s vele kimélettel bánjanak, — — s azon megnyugtatóssal távozott, hogy ha Viletti megjön, s fiául ismeri a fogolyt; azonnal szabadon fog bocsáttatni.

Vilma is megérkezett még az nap Gy. . ra, — hol Wenden bevárván, kieszközölte; hogy

mint rokonnak, Bélához szabad bejárása legyen.

Két napig volt Béla az őrházban, mely idő alatt a nappalt töbnyire Vilma társaságában; az éjjel általa szerzett könyvek olvasásával töltötte.

Harmad nap megérkezett atyja, s bejelentette magát a kapitánynál.

Ez nem azzal a szivességgel fogadta a belépőt, milyennel szokás egyik bajtársnak a másikat fogadni, — modora egészen hivatalos, hideg volt, a mi a különben is elkeseredett, tüzes vérű aggot felingerelte.

Kapitány ur! szólta nem minden csipőség nélkül, mi után — legalább saját személyemet illetőleg — nem rapportra jöttem; megfogja engedni, hogy a fáradt öreg katona — e szót erősen hangsúlyozta, — a hasztalan várt kinálás nélkül is, széket vehessen magának, — s ezzel, be sem várva a feleletet, leült.

A kapitány nem szólt, de egyráirányzott, nem igen barátságos pillantással tudtára adta

az öregnek; hogy a kezdettel teljesen nincs megelégedve.

Főhadnagy ur! kérdé az után a helyet foglalt Vilettitől: hány gyermeke van önnek; s hol tartózkodnak jelenleg?

Nem képzelhetem, mi szükség ezt tudni, ha csak az atyáskodó!! magos kormány, az alamizsnának sem sok kétszáz forint nyugdíj nem szándékozik feljebb emelni; — azonban legyen. . . meg mondom.

Van három fiam, és két leányom.

Idősb leányom velem lakik, az ifjabbik férjnél van, — két fiam katona, — egy pedig, a p . . . i uradalomban irnok.

Hagyjuk a többit, csak az utolsóról akarok biztos tudomást szerezni; vevé át a szót a kapitány.

Bizonyos fiatal ember van itt letartóztatva, kiről sok mindenfélét mondanak, s a ki csakugyan az említett uradalomban szolgál; s V . . Bélának vallja magát. Azért kérettem önt magamhoz; hogy azon ifju egyénisége fe-

löl meggyőződést szerezzek. — Ezzel becsengetvén az előszobában parancsra váró csendőrt; Bélát az őrházból elővezettette.

Meglátván az atyját, eszébe jutott, mennyi kellemetlenséget és szomorúságot okozott ő e jó öreg embernek, a kinek egyedüli hibája; az irányábani tulságos engedékenység volt, most is ő miatta kellett ide fáradnia. — Erőt vett rajta természettől nyert jó szivüség, s a gyermeki szeretet; és sirva borult annak nyakába.

Kellemetlenül hatott az elfásult, szivtelen kapitányra ez érzékeny jelenet, de azért nem zavarta meg, — s a mi egész eljárásában emberi volt; szabad folyást engedett az apa és gyermeki sziv ömlengéseinek,

Elég! szakítá meg végre a csendet, nem kívánok bővebb felvilágosítást, igazolva van ön előttem, — hanem, attyával lévén még némi elintézni valóm; addig menjen vissza az őrszobába.

Főhadnagy ur! fordult azután Vilettihez, s közelébb menvén hozzá, lassított hangon folytatá: nem kétlem, hogy az ifju ön gyermeke, de egy uttal ki kell jelentenem, hogy vagy multjában, vagy mostani életében van valami titokszerű, valami gyanus; a miért több hónap óta minden csendőr parancsnokságnál be van jegyezve s lefényképezve, a compromittált, s hivatalból üldözendők közé.

Azért komolyan figyelmeztetem önt: ha bár mi felvilágosító körülményt tud; azt minden tartózkodás nélkül közölje velem.

Ő Felsége legmagosabb kormánya e tekintetben nagyon szigoru, semmi feltűnőt, gyanust, vagy két értelmüt nem tür s ha el bocsátnám ön fiát, s később csakugyan meg tudnák, a mit most reá vonatkozólag elhalgat; kudarcot vallanék én is, az ifjut pedig sokkal szigorubban büntetnék meg.

Viletti egy kis ideig gondolkozott, azután — ismerve az akkori kormány atyáskodó! humanus! intézkedéseit — elmondta, a mit

Béláról tudott, hogy t. i. a felkelő seregben szolgált, de az erdélyi hadjárat alatt elfogatvánacsászáriak által, P. altábornagy, Lengyelországba, hozzá kísértette, s ott volt addig, míg ő nyugalomba tétetvén; vele együtt Magyarországra jött.

Van-e elbocsátó levele P. altábornagy ő excellentiájától? kérdé a kapitány.

Nincs, volt az apa felelete.

Ugy engedjen meg főhadnagy ur, folytatta az inquisitor, ha előadása valóságán kétkedem — mit? kétkedik? vágott közbe, megütve kardját az öreg — nem mintha készakarva nem mondana igazat, hanem mivel hibásan van értesítve.

Tudja ön, csak úgy mint én, hogy hadi foglyot — kivéve ha cserében adatik ki — elbocsátó levél nélkül nem szokták szabadon ereszteni! azért fia vagy nem volt fogoly, vagy elszökött onnan.

Belátta Viletti, hogy a kapitány egészen a logica szabályai szerint okoskodik, azért

lekiüzdve boszuságát, hogy mielőbb szabaduljon, s miként vélte, magával vihesse Bélát is, csak nem sugva mondá; nem kapott elbocsátó levelet, valószínűleg azért mert ő excellentiája úgy vélekedett, hogy leánynak nincs arra szükség, s megígérte Camillának — mert ez a Béla igazi neve — hogy a dologról hivatalos jelentésében halgatni fog.

Hát leány? szólt haraggal a kapitány, — miért nem mondták ezt meg mindjárt, mit komediáznak az emberrel? — ha leány, miért jár férfi ruhában?

Viletti elmondta, hogy egyedül az ő irántai kiméleletről viseli azt, hogy szép írása lévén saját munkája után élhessen, s csekély nyugdíjja mellett; ne legyen neki terhére. Végre egészen megszeliidülve kérte a kapitányt: ne gátolná e nemes és senkinek nem ártalmas szándokában.

Az nem lehet, azt meg nem engedhetem, rivalt rá a türelmét vesztett kapitány, — mit mondana a bölcs kormány, a mely mindenkit

saját bőrében akar látni — hát azért fizetné azt a sok titkos és nyilvános kém, meg minket, hogy így kilehessen játszani. - Meg fog visitáltatni! s ha csakugyan leány; felveszi ruháját s szabadon bocsáttatik. Menjen ön, s mondja meg ezt neki; én pedig azonnal orvosért küldök. — Megdöbbsent az apa e nem várt nyilatkozatra, s leverten távozott a szobából.

Ismerte leánya makacs, hajthatlan természetét, emlékezett rá, miként tört meg fél évvel ezelőtt a jó tanács, kérés, sőt apai tekintély is a megátalkodottságon, inkább számüzte magát családja köréből, mint hogy letegye a férfi ruhát. — Hátha még megtudja, micsoda brutális eljárást akar elkövetni irányában az a vice Arbues Péter; lehetetlen, hogy valami botrányt ne kövesen el.

Benyitott az örszobába, a hol Béla épen naplójában lapozgatott, — volt benne elég nevezetes esemény, feljegyzésre méltó kaland.

Leült mellé, ismételte a kapitánynyal

folytatott beszélgetést, egész a csattanós végéig, kérte, hogy ne ellenkezzék, hiszen katona dolog az — igaz, s épen azért kellett volna a finomabb érzésű nőt megkímélni tőle — át esik rajta, s azután szabadon mehet.

Béla lecsüggesztett fejjel hallgatta atya beszédjét, — látszott, hogy valami új eszme ragadta meg, melynek még nem tudott nevet adni, — majd hirtelen fölugorván atya mellől, lekapott egy karabélyt a falról, s szavakkal: oh! a nyomorult! sziven lőtte magát.

A lövésre berohant esendőrök, a kétségbe esett apát; vérben fetregő gyermekére borulva találták.

Jött sietve a kapitány is, s midőn ijjedten kérdezte, mi történt? — le törülve könnyeit, felegyenesedett Viletti, s megállván az érkező előtt, keserű gúnnyal mutatott a hullára „*itvan az ön brutalitásának áldozata, a kinek azért kellett elvérzeni; mert ön, hivatali túlbuzgóságában egy ártatlan, indokaiban nemes*

szeszélynek, kelletén tuli érzéket tulajdonított.“

Azonnal elterjedt a szomorú esemény híre, s az egész városi közönségre kedvetlen benyomást tett, — egy hangulag a kapitányt kárhoztatták felesleges szigorúságáért.

Vilmát lesújtotta a hír; sirt, jajgatott, s magán kívül volt fájdalmában. Majd erőt vevén keservén, sietett barátnéja ápolására; s végső percéig nem távozott mellőle.

Három napig küzdött Béla élet és halál között, mely idő alatt egy jaj nem jött ki ajakán, s a negyedik nap reggelén megszűnt dobogni a nagyra termett, de korán megelőzött nemes szív.

A szenvedés napjaiban megtiltott a vitez! kapitány minden látogatást, különösen a férfiaknak, — s csak a harmadik nap távozván hazulról a vad Cerberus — engedte meg nemesebb gondolkozásu hadnagya, hogy a hazafias érzelmü Urbanecz és Ormós, s még egy pár jó barátja vele beszélhessenek.

A város miveltsz osztálya, sőt egy némely a nép közül is, szép összeg pénzt hányt össze az ablak közé, hol feküdt, hogy a szerencsétlent tisztességesen temessék el, — de a kapitány minden tüntetést! megtiltott, s közönséges, ugynevezetett komisz koporsóban négy rabbal vitette ki a halottat.

Delnök, előkelő hivatalnokok, hiában kértek, hogy engedje illendően eltemettetni, ne üldözzze halála után is; nem engedett.

Rab volt és öngyilkos, rabnak dukál eltemetni; volt a durva válasz.

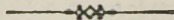
De már azt még sem tilthatta meg, hogy ki ne kísérjék.

Ebben aztán ki is tett magáért a lelkes közönség, — soha komisz koporsónak oly népes és válogatott kísérete nem volt; mint a Béláénak.

Számosan a nők közül feketébe öltöztek, a férfiak fátyolt tűztek kalapjukra; sokan jelentek meg vidékről is.

A baromi kegyetlenségére büszke kapitány, méltó társa Bufti János főszolgabíróval, gunyosan mosolyogtak a szomorú halotti kíséretre.

Valóban nem csoda, ha az ilyen jeleneteknél kétkedik az ember isten szigorú igazságában, a ki megengedi, hogy egynémely elvetemült ennyire gunyt üzzön a szív nemesebb érzelmeiből.

Befejezés.

Béla sirja, mely miként az öngyilkosokra nézve, gyalázatára a XIX. századnak, még most is szokásban van, a temető egyik féré eső zugában volt; gyakran fris koszorúval díszítettett fel.

Minthogy a civilisatio! korszakában ez is tüntetésnek vétetett, csendőrökkel őriztették a sirt; — mig nem bele unván abba is; szét hányatták, és földdel egyenlővé tették.

Valyon az a lelkes közönség, a mely a durva tilalom ellenére is ki mutatta elismerését, rokonszenvét a szerencsétlen szabadsághösnő iránt; nem tudnáé felfedezni azt a irt, hogy az akkor betiltott kegye-

let adóját iránta leróvjá? Kisértsek meg; a tett nemes, és méltó a gy...i közönséghez.

A Wenden és Gellai család, egy évig gyászolta kedves hallottját.

Vilma, a ki hitte bár, hogy az elhunyt leány volt, — még is más nő iránt nem érzett vonzalommal viseltetett irányában . . soha nem ment férjhez. Egy nő-növeldét állított fel, melyben a mai modern neveléssel ellenkezőleg: egyedül nőknek szükséges tárgyakat tanít, — épületes erkölcsi elbeszélésekkel igyekszik növendékeit a rajongás és hivatásuktóli eltérés veszélyes következményeivel megismertetni.

A kis Betti hiven megőrizte a tanítója emlékét, s elválhatlan társa lett Vilmának.

Együtt beszélgettek róla; s egygyütt keseregtek gyássos kimulta felett.

Midőn négy év múlva az a bizonyos kapitány megkérte, feleletül a nyakán esüggő arany medaillonba foglalt miniatúr képet mutatta elibe s fél évvel később kezét és esinos hozományát, egy honvéd tisztnek ajánlotta fel.

A medaillonban Béla arcképe volt.

V é g e.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

ROYAL CANADIAN MOUNTED POLICE